

Universitätsbibliothek Wuppertal

Titi Livii Patavini Historiarvm Libri Qvi Svpersvnt Omnes

Livius, Titus

Mannhemii, 1780

Liber XL

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1315](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1315)

LIBER XL

I.

*U. c. 570.
a. C. 182.*

*Cn. Babio,
L. Emilio
Coss.
Provincia.*

PRINCIPIO insequentis anni consules prætoresque sortiti provincias sunt. Consulibus, nulla, præter Ligures, quæ decerneretur, erat. Jurisdictio urbana M. Ogulnio Gallo, inter peregrinos M. Valerio evenit; Hispaniarum Q. Fulvio Flacco citerior, P. Manlio ulterior, L. Cæcilio Dentri Sicilia, C. Terentio Istræ Sardinia. Consules delectus habere iussi. Q. Fabius ex Liguribus scripserat, Apuanos ad rebellionem spectare; periculumque esse, ne inpetum in agrum Pisanum facerent. Et ex Hispaniis, citeriorem in armis esse, & cum Celtiberis bellari sciebant: in ulteriore, quia diu æger prætor esset, luxuria & otio solutam disciplinam militarem esse. Ob ea novos exercitus conscribi placuit: quatuor legiones in Ligures, uti singulæ quina millia & ducenos pedites, trecenos haberent equites: sociorum iisdem Latini nominis quindecim millia peditum addita, & octingenti equites. Hi duo consulares exercitus essent. Scribere præterea iussi

septem millia peditum fociorum ac Latini *U. c. 570:*
 nominis & quadringentos (a) equites; & *a. C. 182_q*
 mittere ad M. Marcellum in Galliam, cui
 ex consulatu prorogatum imperium erat. In
 Hispaniam etiam utramque quæ ducerentur,
 quatuor millia peditum civium Romanorum
 & ducenti equites, & fociorum septem mil-
 lia peditum cum trecentis equitibus scribi
 iussa. Et Q. Fabio Labeoni cum exercitu,
 quem habebat in Liguribus, prorogatum in
 annum imperium est.

II. VER procellosum eo anno fuit. Pridie
 Parilia, medio ferme die, atrox cum vento
 tempestas coorta multis sacris profanisque
 locis fragem fecit: signa ænea in Capitolio
 dejecit: forem ex æde Lunæ, quæ in Aven-
 tino est, raptam tulit, & in posticis parti-
 bus (b) Cereris templi adfixit: signa alia
 in circo maximo cum columnis, quibus su-
 perstabant, evertit: fastigia aliquot templo-
 rum, a culminibus abrupta, fœde dissipavit.
 Itaque in prodigium versa ea tempestas,
 procurarique aruspices iusserunt. Simul pro-
 curatum est, quod tripodem mulum Reate

*Procella
 prodigio-
 sa.*

(a) *sexcentos* Gron. Crev.

(b) *parietibus* Gron. Crev.

U. e. 570.
a. C. 182.

natum nunciatum erat, & a Formiis ædem Apollinis ac Caietæ de cœlo tactam. Ob ea prodigia viginti hostiis majoribus sacrificatum est, & diem unum supplicatio fuit. Per eosdem dies ex literis A. Terentii proprætoris cognitum, P. Sempronium in ulteriore provincia, quum plus annum æger fuisset, mortuum esse. Eo maturius in Hispaniam prætores iussi proficisci. Legationes transmarinæ deinde in senatum introductæ sunt. Prima Eumenis & Pharnacis regum, & Rhodiorum querentium de Sinopensium clade. Philippī quoque legati, & Achæorum, & Lacedæmoniorum, sub idem tempus venerunt. Iis prius Marcio audito, qui ad res Græciæ Macedoniæque visendas missus erat, responsa data sunt. Asiæ regibus ac Rhodiis responsum est, legatos ad eas res visendas missurum senatum.

*Legationes
Transma-
rinæ.*

III. DE Philippo auxerat curam Marcus. Nam ita fecisse eum, quæ senatui placuissent, fatebatur, ut facile adpareret, non diutius, quam necesse esset, facturum. Neque obscurum erat rebellaturum, omniaque, quæ tunc ageret diceretque, eo spectare. Jam primum omnem fere multitudinem ci-

vium ex maritimis civitatibus cum familiis suis in Emathiam, quæ nunc dicitur, quondam adpellata Pæonia est, traduxit: Thracibusque & aliis barbaris urbes tradidit habitandas, fidiora hæc genera hominum fore ratus in Romano bello. Ingentem ea res fremitum tota Macedonia fecit; relinquentesque penates suos cum conjugibus ac liberis pauci tacitum dolorem continebant; execrationesque in agminibus proficiscentium in regem, vincente odio metum, exaudiebantur. His ferox animus omnes homines, omnia loca temporaque suspecta habebat. Postremo negare propalam cœpit, satis tutum sibi quidquam esse, nisi liberos eorum, quos interfecisset, comprehensos in custodia haberet, & tempore alium alio tolleret.

IV. EAM crudelitatem, sædam per se, sædiorem unius domus clades fecit. Herodicum, principem Theffalorum, multis ante annis occiderat: generos quoque ejus postea interfecit. In viduitate relictae filia, singulos filios parvos habentes. Theoxena & Archo nomina mulieribus erant. Theoxena, multis petentibus, adspersa nuptias est. Archo Poridi cuidam, longe principi gentis

*U. e. 570.
a. C. 182.*

*Theoxena
facinus.*

U. c. 570.
a. C. 182.

Æneatum, nupsit; &, apud eum plures enisa partus, parvis admodum relictis omnibus, decessit. Theoxena, ut in suis manibus liberi fororis educarentur, Poridi nupsit: &, tamquam omnes ipsa enisa foret, suum fororisque filios in eadem habebat cura. Postquam regis edictum de comprehendendis liberis eorum, qui interfecti essent, accepit; ludibrio futuros, non regis modo, sed custodum etiam libidini, rata, ad rem atrocem animum adjecit; ausaque est dicere, se sua manu potius omnes interfecturam, quam in potestatem Philippi venirent. Poris, abominatus mentionem tam fœdi facinoris, Athenas deportaturum eos ad fidos hospites dixit, comitemque ipsum fugæ futurum esse. Proficiscuntur ab Thessalonica Æneam ad statum sacrificium, quod conditori Æneæ cum magna ceremonia quotannis faciunt. Ibi die per sollemnes epulas consumto, navem præparatam a Poride, sopitis omnibus, de tertia vigilia conscendunt, tamquam redituri in Thessalonicam: sed trajicere in Eubœam erat propositum. Ceterum in adversum ventum nequidquam eos tendentes prope terram lux obpressit: & regii, qui præerant custo-

diæ portus, lembum armatum ad pertrahendam eam navim miserunt, cum gravi edicto, ne reverterentur sine ea. Quum jam adpropinquabant, Poris quidem ad hortationem remigum nautarumque intentus erat; interdum manus ad cœlum tendens Deos, ut ferrent opem, orabat (c). Ferox interim femina, ad multo ante præcogitatum revoluta facinus, venenum diluit, ferrumque promit: & posito in conspectu poculo, strictisque gladiis, «Mors [inquit] una vin» dicta est. Viæ ad mortem hæ sunt: qua
 » quemque animus fert, effugite superbiam
 » regiam. Agite, juvenes mei, primum, qui
 » majores estis, capite ferrum; aut haurite
 » poculum, si segnior mors juvat.» Et hostes aderant, & auctor mortis instabat. Alii alio leto absumti semianimes e nave præcipitantur. Ipsa deinde, virum comitem mortis complexa, in mare sese dejecit. Nave vacua dominis regii potiti sunt.

V. Hujus atrocitas facinoris novam velut flammam regis invidiæ adjecit, ut vulgo ipsum liberosque ejus execrarentur. Quæ

(c) tendens, opem ut Dii ferrent, orabas.
 Gron. Crev.

U. s. 570.
a. C. 182.

*Persei
in
fratrem
consilia.*

diræ brevi ab omnibus Diis exauditæ, ut
fæviret ipse in suum sanguinem, effecerunt.
Perseus enim, quum in dies magis cerneret
favorem dignitatemque Demetrii fratris apud
Macedonum multitudinem crescere, & gra-
tiam apud Romanos, sibi spem nullam regni
supersesse, nisi in scelere, ratus, ad id unum
omnes cogitationes intendit. Ceterum quum
se ne ad id quidem, quod muliebri cogita-
bat animo, fatis per se validum crederet,
singulos amicorum patris tentare sermonibus
perplexis institit. Et primo quidam ex his
adspersantium tale quidquam speciem præ-
buerunt, quia plus in Demetrio spei pone-
bant. Deinde, crescente in dies Philippi
odio in Romanos, cui Perseus indulgeret,
Demetrius summa ope adversaretur, prospici-
entes animo exitum incauti a fraude fra-
terna juvenis, adjuvandum, quod futurum
erat, rati, fovendamque spem potentioris,
Perseo se adjungunt. Cetera in suum quæ-
que tempus agenda differunt. In præsentia
placet, omni ope in Romanos accendi regem,
inpellique ad consilia belli, ad quæ jam sua
sponte animum inclinasset. Simul, ut Deme-
trius in dies suspectior esset, ex composito

*Demetrius
fit
suspectus.*

sermone ad spreionem Romanorum trahebant. Ibi quum alii mores & instituta eorum, alii res gestas, alii speciem ipsius urbis, nondum exornatae neque publicis neque privatis locis, alii singulos principum eluderent; juvenis incautus, & amore nominis Romani, & certamine adversus fratrem, omnia tuendo suspectum se patri & obportunum criminibus faciebat. Itaque expertem eum pater omnium de rebus Romanis consiliorum habebat. Totus in Persea versus, cum eo cogitationes ejus rei dies ac noctes agitabat. Redierant, quos forte miserat in Bastarnas ad arcessenda auxilia, adduxerantque (d) inde nobiles juvenes, & regii quosdam generis: quorum unus sororem suam in matrimonium Philippi filio pollicebatur: erexeratque confociationis ejus animum regis. Tum Perseus, « Quid ista profunt? [inquit]. Nequaquam » tantum in externis auxiliis est praesidii, » quantum periculi fraude domestica. Proditorem nolo dicere, certe speculatorem habemus in sinu: cujus, ex quo obses Romanae fuit, corpus nobis reddiderunt Romani, » animum ipsi habent. Omnium pene Mace-

U. c. 570.
a. C. 182.

(d) adduxeruntque Gron.

U. c. 570. » donum in eum ora conversa sunt : nec
a. C. 182. » regem se alium rentur habituros esse,
 » quam quem Romani dedissent. » His per
 se ægra mens senis stimulabatur : & animo
 magis, quam vultu, ea crimina accipiebat.

*Lustratio
 exercitus
 apud
 Macedo-
 nas.*

VI. FORTE lustrandi exercitus venit tem-
 pus, cujus sollempne est tale. Caput mediæ
 canis præcisæ & prior pars ad dexteram
 cum extis, posterior ad lævam viæ ponitur.
 Inter hanc divisam hostiam copiæ armatæ
 traducuntur. Præferuntur primo agmini arma
 insignia omnium ab ultima origine Macedo-
 niæ regum : deinde rex ipse cum liberis se-
 quitur : proxima est regia cohors custodes-
 que corporis ; postremum agmen Macedonum
 cetera multitudo claudit. Latera regis duo
 filii juvenes cingebant, Perseus jam tricesi-
 mum annum agens, Demetrius quinquennio
 minor ; medio juventæ robore ille, hic flore ;
 fortunati patris matura soboles, si mens sana
 fuisset. Mos erat, lustrationis factio peracto,
 exercitum decurrere, & divisas bifariam duas
 acies concurrere ad simulacrum pugnæ. Re-
 gii juvenes duces ei ludicro certamini dati.
 Ceterum non imago fuit pugnæ, sed, tam-
 quam de regno dimicaretur, ita concurrerunt,

*Ludicri
 certaminis
 victor
 Deme-
 trius.*

mul-

multaque vulnera sudibus facta; nec præter ferrum quidquam defuit ad justam belli speciem. Pars ea, quæ sub Demetrio erat, longe superior fuit. Id ægre patiente Perseo, lætari prudentes amici ejus, eamque rem ipsam dicere præbituram causam criminandi juvenis.

VII. CONVIVIUM eo die sodalium, qui simul decurrerant, uterque habuit, quum vocatus ad cœnam ab Demetrio Perseus negasset. Festo die invitatio benigna & hilaritas juvenalis (e) utrosque in vinum traxit. Commemoratio ibi certaminis ludicri & jocosa dicta in adversarios, ita ut ne ipsis quidem ducibus abstineretur, jactabantur. Ad has excipiendas voces speculator ex conviviis Persei missus, quum incautior obversaretur, exceptus a juvenibus forte triclinio egressis, male mulcatur. Hujus rei ignarus Demetrius, « quin comissatum [inquit] ad » fratrem imus? & iram ejus, si qua ex » certamine residet, simplicitate & hilaritate » nostra lenimus? » Omnes se ire conclamant, præter eos, qui speculatoris ab se pulsati præsentem ultionem metuebant. Quum

U. c. 570.
a. C. 182.

Speculator
Persei
apud De-
metrium.

(e) juvenilis Gron. Crev.

Tom. X.

Q

U. c. 570.
a. C. 182.

eos quoque Demetrius traheret ; ferrum veste abdiderunt, quo se tutari, si qua vis fieret, possent. Nihil occulti esse in intestina discordia potest. Utraque domus speculatorum & proditorum plena erat. Præcurrit index ad Persea, ferro subinctos nuncians cum Demetrio quatuor adolescentes venire. Et si causa adparebat, (nam ab iis pulsatum convivam suum audierat) tamen, infamandæ rei causa, januam obserari jubet : & ex parte superiore ædium, versisque in viam fenestris, commissatores, tamquam ad cædem suam venientes, aditu januæ arcet. Demetrius, per vinum, quod excluderetur, paulisper vociferatus, in convivium redit, totius rei ignarus.

*Perseus
fratrem
aditu
januæ
arctet.*

*Eum
accusat
apud
patrem.*

VIII. POSTERO die Perseus, quam (f) primum conveniendi potestas patris fuit, regiam ingressus, perturbato vultu in conspectu patris tacitus procul constitit. Cui, cum pater, « Satin' salvæ ? » & « quænam ea » mœstitia esset ? » interrogaret eum, « De » lucro tibi [inquit] vivere me scito. Jam » non occultis a fratre petimur insidiis. Nocte » cum armatis domum ad interficiendum me

(f) quam Gron. Crœv.

» venit : clausisque foribus, parietum præsi-
 » dio me a furore ejus sum tutatus. » Quum
 pavorem mixtum admiratione patri injecisset,
 « Atqui, si aures præbere potes [inquit]
 » manifestam rem teneas, faciam. Enimvero
 » se [Philippus dicere] auditurum, » voca-
 » rique extemplo Demetrium jussit : & senio-
 » res duos amicos, expertes inter fratres cer-
 » taminum, infrequentes jam in regia, Lysi-
 » machum & Onomastum arcessit, quos in
 » consilio haberet. Dum veniunt amici, solus,
 » filio procul stante, multa secum animo volu-
 » tans, inambulavit. Postquam venisse eos
 » nunciatum est, secessit in partem interiorem
 » cum duobus amicis, totidem custodibus cor-
 » poris : filiis, ut ternos inermes secum intro-
 » ducerent, permisit. Ibi quum consedisset :
 » « Sedeo [inquit] miserrimus pater, judex
 » inter duos filios, accusatorem parricidii,
 » & reum; aut conficti, aut admissi criminis
 » labem apud meos inventurus. Jam pridem
 » quidem hanc procellam imminentem time-
 » bam, quum vultus inter vos minime fra-
 » ternos cernerem, quum voces quasdam
 » exaudirem. Sed interdum spes animum sub-
 »ibat, delagare iras vestras, purgari suspi-

*U. c. 570.
 a. C. 182.*

*Philippî
 oratio.*

U. c. 570.
a. C. 182.

» ciones posse. Etiam hostes, armis positis,
 « foedus icisse, & privatas multorum simul-
 » tates finitas. Subituram vobis aliquando
 » germanitatis memoriam, puerilis quondam
 » simplicitatis consuetudinisque inter vos,
 » meorum denique præceptorum; quæ,
 » vereor, ne vana furdis auribus cecinerim.
 » Quoties ego, audientibus vobis, detesta-
 » tus exempla discordiarum fraternarum, hor-
 » rendos eventus eorum retuli, quibus se
 » stirpemque suam, domos, regna, funditus
 » evertissent? Meliora quoque exempla parte
 » altera posui; sociabilem consortionem inter
 » binos Lacedæmoniorum reges, salutarem
 » per multa secula ipsis patriæque. Eandem
 » civitatem, postquam mos sibi cuique ra-
 » piendi tyrannidem exortus sit, everfam.
 » Jam hos Eumenem Attalumque fratres, a
 » quam exiguis rebus, prope ut puderet regii
 » nominis, mihi Antiocho, & cuilibet regum
 » hujus ætatis, nulla re magis, quam fra-
 » terna unanimitate, regnum æquasse. Ne
 » Romanis quidem exemplis abstinui, quæ
 » aut visa, aut audita habebam: T. & L.
 » Quinctiorum, qui bellum mecum gesserunt,
 » P. & L. Scipionum, qui Antiochum devi-

» cerunt ; patri patrique eorum , quorum *U. c. 570.*
 » perpetuam vitæ concordiam mors quoque *a. C. 182.*
 » miscuit. Neque vos illorum scelus, similis-
 » que sceleri eventus, deterrere a vecordi
 » discordia potuit : neque horum bona mens,
 » bona fortuna, ad sanitatem flectere. Vivo
 » & spirante me, hæreditatem meam ambo
 » & spe & cupiditate improba crevistis. Eo
 » usque me vivere vultis, donec, alterius
 » vestrum superstes, haud ambiguum regem
 » alterum mea morte faciam. Nec fratrem,
 » nec patrem potestis pati. Nihil cari, nihil
 » sancti est : in omnium vicem regni unius
 » insatiabilis amor successit. Agite, conscie-
 » lerate aures paternas : decernite crimini-
 » bus, mox ferro decreturi : dicite palam,
 » quidquid aut veri potestis, aut comminisci
 » libet. Referatæ aures sunt, quæ posthac
 » secretis alterius ab altero criminibus clau-
 » dentur. » Hæc, furens ira, quum dixisset,
 lacrimæ omnibus obortæ, & diu mœstum
 silentium tenuit.

IX. Tum Perseus : « Aperienda nimirum
 » nocte janua fuit, & armati commissatores
 » accipiendi, præbendumque ferro jugulum,
 » quando non creditur, nisi perpetratum,

*Persei
oratio.*

U. c. 570.
a. C. 182.

» facinus ; & eadem petitus infidiis audio ;
 » quæ latro atque infidiator. Non nequid-
 » quam isti unum Demetrium filium te ha-
 » bere !, me subditum & pellice genitum
 » adpellant. Nam , si gradum , si caritatem
 » filii apud te haberem , non in me , queren-
 » tem deprehensas infidias , sed in eum , qui
 » fecisset , sævires : nec adeo tibi vilis vita
 » esset nostra , ut nec præterito periculo meo
 » movereris , neque futuro , si infidiantibus
 » sit inpune. Itaque , si mori tacitum oportet ,
 » taceamus , precati tantum Deos , ut a me
 » coeptum scelus in me finem habeat , nec
 » per meum latus tu petaris. Sin autem (quod
 » circumventis in solitudine natura ipsa sub-
 » jicit , ut hominum , quos numquam vide-
 » rint , fidem tamen implorent) mihi quoque ,
 » ferrum in me strictum cernenti , vocem
 » mittere liceat ; per te , patriumque nomen ,
 » quod utri nostrum sanctius sit , jam pridem
 » sentis , ita me audias , precor , tamquam si ,
 » voce & comploratione nocturna excitus ,
 » mihi quiritanti intervenisses , Demetrium
 » cum armatis nocte intempesta in vestibulo
 » meo deprehendisses. Quod tum vociferarer
 » in re præsentis pavidus , hoc nunc postero

» die queror. Frater, non comissantium in *U. c. 570.*
 » vicem jam diu vivimus inter nos. Regnare *a. C. 182.*
 » utique vis : huic spei tuæ obstat ætas mea,
 » obstat gentium jus, obstat vetustus Mace-
 » doniæ mos, obstat vero etiam patris judi-
 » cium. Hæc (g) transcendere, nisi per
 » meum sanguinem, non potes. Omnia moli-
 » ris & tentas. Adhuc seu cura mea, seu
 » fortuna, restitit parricidio tuo. Hesternæ
 » die in lustratione, & decursu, & simulacro
 » ludicro pugnæ, funestum prope prælium
 » fecisti : nec me aliud a morte vindicavit,
 » quam quod me ac meos vinci passus sum.
 » Ab hostili prælio, tamquam fraterno lusu,
 » pertrahere me ad cœnam voluisti. Credis,
 » me, pater, inter inermes convivas cœnatu-
 » rum fuisse, ad quem armati comissatum
 » venerunt ? credis nihil a gladiis nocte peri-
 » culum fuisse, quem sudibus, te inspectante,
 » prope occiderunt ? Quid hoc noctis, quid
 » inimicus ad iratum, quid cum ferro sub-
 » cinctis juvenibus venis ? Convivam me tibi
 » committere ausus non sum ; comissatorem
 » te cum armatis venientem recipiam ? Si
 » aperta janua fuisset, funus meum parares

(g) *Huc Gron. Czey.*

U. c. 570. » hoc tempore, pater, quo quarentem audis,
a. C. 182. » Nihil ego, tamquam accusator, criminose,
 » nec dubia argumentis colligendo, ago. Quid
 » enim ? negat se cum multitudine venisse
 » ad januam meam ? an ferro subcinctos se-
 » cum fuisse ? Quos nominavero, arcesse.
 » Possunt quidem omnia audere, qui hoc
 » ausi sunt; non tamen audebunt negare. Si
 » deprehenfos intra limen meum cum ferro
 » ad te deducerem, pro manifesto haberes;
 » fatentes pro deprehenfis habe. »

X. « EXSECRARE nunc cupiditatem regni,
 » & furias fraternas concita. Sed, ne sint
 » cæcæ, pater, execrationes tuæ, discerne
 » & dispice insidiatorem & petitem insidiis.
 » Noxium huic esse caput. Qui occisurus
 » fratrem fuit, habeat etiam iratos paternos
 » Deos : qui periturus fraterno scelere fuit,
 » perfugium in patris misericordia & iustitia
 » habeat. Quo enim alio confugiam, cui
 » non sollempne lustrale exercitus tui, non
 » decursus militum, non domus, non epu-
 » læ, non nox, ad quietem data naturæ be-
 » neficio mortalibus, tuta est ? Si iero ad
 » fratrem invitatus, moriendum est : si rece-
 » pero intra januam comissatum fratrem,

» moriendum est. Nec eundo, nec manendo
 » infidias evito. Quo me conferam? Nihil
 » præter Deos, pater, & te colui. Non Ro-
 » manos habeo, ad quos confugiam. Perisse
 » expetunt, quia tuis injuriis doleo, quia
 » ademptas (h) tot urbes, tot gentes, modo
 » Thraciæ maritimam oram, indignor. Nec
 » me, nec te incolumi, Macedoniam suam
 » futuram sperant. Si me scelus fratris, te
 » senectus, absumserit, aut ne ea quidem
 » expectata fuerit, regem regnumque Mace-
 » doniæ sua futura sciunt. Si quid extra
 » Macedoniam tibi Romani reliquissent, mihi
 » quoque id relictum crederem receptaculum.
 » At in Macedonibus satis præsidii est. Vi-
 » disti hesternò die inpetum in me militum.
 » Quid illis defuit, nisi ferrum? Quod illis
 » defuit interdiu, convivæ fratris noctu sum-
 » serunt (i). Quid de magna parte principum
 » loquar, qui in Romanis spem omnem digni-
 » tatis & fortunæ posuerunt, & in eo, qui
 » omnia apud Romanos potest? neque, Her-
 » cule, istum mihi tantum fratri majori, sed

U. e. 570.

a. C. 182.

(h) qui tibi ademptas Gron. quia tibi ademptas
Crev.

(i) assumserunt Gron. Crev.

U. c. 570.
A. C. 182.

» prope est, ut tibi quoque ipsi, regi &
» patri, præferant. Iste enim est, cujus be-
» neficio pœnam tibi senatus remisit, qui
» nunc te ab armis Romanis protegit, qui
» tuam senectutem obligatam & obnoxiam
» adolescentiæ suæ esse æquum censet. Pro
» isto Romani stant, pro isto omnes urbes
» tuo imperio liberatæ, pro isto Macedones,
» qui pace Romana gaudent. Mihi præter
» te, pater, quid usquam aut spei, aut præ-
» fidii est? »

XI. Quo spectare illas literas ad te nunc
» missas T. Quinctii credis, quibus, & be-
» ne te consuluisse rebus tuis, ait, quod
» Demetrium Romam miseris, & hortatur,
» ut iterum, & cum pluribus legatis & pri-
» moribus (k) Macedonum, remittas eum?
» T. Quinctius nunc est auctor omnium re-
» rum isti & magister. Eum sibi, te abdicato
» patre, in locum tuum substituit. Illic ante
» omnia clandestina concocta sunt consilia.
» Quærentur adjutores consiliis, quum te
» plures, & principes Macedonum, cum isto
» mittere jubet. Qui hinc integri & sinceri
» Romam eunt, Philippum regem se habere

(k) add. quoque Gron. Crev.

» credentes, imbuti illinc & infecti Romanis
 » delenimentis redeunt. Demetrius iis unus
 » omnia est. Eum jam regem, vivo patre,
 » adpellant. Hæc si indignor, audiendum est
 » statim, non ab aliis solum, sed etiam a te,
 » pater, cupiditatis regni crimen. Ego vero,
 » si in medio ponitur, non agnosco. Quem
 » enim suo loco moveo, ut ipse in ejus lo-
 » cum succedam? Unus ante me pater est:
 » & , ut diu sit, Deos rogo. Superstes (&
 » ita sim, si merebor, ut ipse me esse velit)
 » hæreditatem regni, si pater tradet, acci-
 » piam. Cupit regnum, & quidem scelerate
 » cupit, qui transcendere festinat ordinem
 » ætatis, naturæ, moris Macedonum, juris
 » gentium. Obstat frater major, ad quem
 » jure, voluntate etiam patris, regnum per-
 » tinet. Tollatur; non primus regnum fra-
 » terna cæde petiero. Pater senex, & filio
 » solus orbarus, de se magis timebit, quam
 » ut filii necem ulciscatur. Romani lætabun-
 » tur, probabunt, defendent factum. Hæ spes
 » incertæ, pater, sed non inanes sunt. Ita
 » enim se res habet: periculum vitæ pro-
 » pellere a me potes, puniendo eos, qui ad
 » me interficiendum ferrum sumsesunt: si

U. c. 570.

a. C. 182.

V. 6. 570. » facinori eorum successerit, mortem meam
a. C. 182. » idem tu persequi non poteris.»

XII. POSTQUAM dicendi finem Perseus fecit, conjecti eorum, qui aderant, oculi in Demetrium sunt, velut confestim responsurus esset. Deinde diu fuit silentium (1), quum perfusum fletu adpareret omnibus loqui non posse. Tandem vicit dolorem ipsa necessitas, quum dicere juberent (m), at-

*Defensio
 Demetrii.*

que ita orsus est : « Omnia, quæ reorum » antea fuerant auxilia, pater, præoccupavit » accusator. Simulatis lacrimis in alterius » perniciem veras meas lacrimas suspectas » tibi fecit. Quum ipse, ex quo ab Roma » redii, per occulta cum suis conloquia dies » noctesque infidietur; ultro mihi non insidia- » toris modo, sed latronis manifesti & per- » cussoris, speciem induit. Periculo suo te » exteret, ut innoxio fratri per eundem te » maturet perniciem. Perfugium sibi nusquam » gentium esse ait, ut ego ne apud te qui- » dem quidquam spei reliquæ habeam. Cir- » cumventum, solum, inopem, invidia gra- » tia externæ, quæ obest potius, quam

(1) diu silentium fuit Gron. Crev.

(m) juberetur Crev.

» prodest, onerat. Jam illud quam accusato-
 » rie, quod noctis hujus crimen miscuit cum
 » cetera infestatione vitæ meæ? ut & hoc,
 » quod jam, quale sit, scies, suspectum alio
 » vitæ nostræ tenore faceret: & illam va-
 » nam criminationem spei, voluntatis, con-
 » filiorum meorum nocturno hoc fido &
 » composito argumento fulciret. Simul &
 » illud quæsit, ut repentina & minime præ-
 » parata accusatio videretur, quippe ex noctis
 » hujus metu & tumultu repentino exorta.
 » Oportuit autem, Perseu, si proditor ego
 » patris regni que eram, si cum Romanis, si
 » cum aliis inimicis patris inieram consilia,
 » non expectatam fabulam noctis hujus esse,
 » sed prodicionis meæ ante me accusatum:
 » si illa separata ab hac vana accusatio erat,
 » invidiamque tuam adversus me magis, quam
 » crimen meum indicatura, hodie quoque
 » eam aut prætermitti, aut in aliud tempus
 » differri: ut perspiceretur, utrum ego tibi,
 » an tu mihi, novo quidem & singulari ge-
 » nere odii, infidias fecisses. Ego tamen,
 » quantum in hac subita perturbatione pote-
 » ro, separabo ea, quæ tu confudisti: &
 » noctis hujus infidias, aut tuas. aut meas,

U. c. 570.
 a. C. 182.

U. c. 570. » detegam. Occidendi sui consilium me inisse ?
 a. C. 182. » videri vult : ut scilicet , majore fratre sub-
 » lato , cujus jurè gentium , more Macedo-
 » num , tuo etiam , ut ait , judicio regnum
 » est futurum , ego minor in ejus , quem
 » occidissem , succederem locum. Quid ergo
 » illa sibi vult pars altera orationis , qua
 » Romanos a me cultos ait , atque eorum
 » fiducia in spem regni me venisse ? nam si
 » & in Romanis tantum momenti esse crede-
 » bam , ut , quem vellent , inponerent Mace-
 » doniæ regem , & meæ tantum apud eos
 » gratiæ confidebam , quid opus parricidio
 » fuit ? An , ut cruentum fraterna cæde dia-
 » dema gererem ? ut illis ipsis apud quos
 » aut vera , aut certe simulata , probitate
 » partam gratiam habeo , si quam forte ha-
 » beo , execrabilis & invisus essem ? nisi T.
 » Quinctium credis , cujus virtute & confi-
 » liis me nunc arguis regi , quum & ipse
 » tali pietate vivat cum fratre , mihi fraternæ
 » cædis fuisse auctorem. Idem non Romano-
 » rum solum gratiam , sed Macedonum judi-
 » cia , ac pene omnium Deorum hominum-
 » que consensum conlegit , per quæ omnia
 » se mihi parem in certamine non futurum

» crediderit. Idem, tamquam in aliis omni- *U. c. 570.*
1. C. 182.
» bus rebus inferior essem, ad sceleris spem
» ultimam confugisse me infimulat. Vis hanc
» formulam cognitionis esse, ut, uter time-
» rit, ne alter dignior videretur regno, is
» consilium obprimendi fratris cepisse iudice-
» tur ? »

XIII. « EXSEQUAMUR tamen quocumque
» modo confecti ordinem criminis. Pluribus
» modis se petitum criminatus est, & omnes
» insidiarum vias in unum diem contulit.
» Volui interdiu eum post lustrationem, quum
» concurrimus, & quidem, si Diis placet,
» lustrationum die occidere : volui, quum
» ad cœnam invitavi, veneno scilicet tollere :
» volui, quum commissatum gladiis adincti
» me secuti sunt, ferro interficere. Tempora
» quidem qualia sint ad parricidium electa,
» vides : lusus, convivii, commissionis.
» Quid ? dies qualis (n) ? quo lustratus
» exercitus, quo inter divisam victimam,
» prælatis omnium, qui umquam fuere,
» Macedoniae regum armis regis, duo soli
» tua tegentes latera, pater, prævecti fu-
» mus, & secutum est Macedonum agmen.

(n) *Quis dies ? qualis ? Gron.*

U. c. 570. a. C. 182. » Hoc ego, etiam si quid ante admissem
 » piaculo dignum, lustratus & expiatus sacro,
 » tum cum maxime in hostiam itineri nostro
 » circumdatam intuens, parricidium, venena,
 » gladios, in commissationem præparatos, vo-
 » lutabam in animo : ut quibus aliis deinde
 » sacris contaminatam omni scelere mentem
 » expiarem? Sed cæcus criminandi cupiditate
 » animus, dum omnia suspecta efficere vult,
 » aliud alio confundit. Nam, si veneno te
 » inter cœnam tollere volui, quid minus
 » aptum fuit, quam pertinaci certamine &
 » concursu iratum te efficere, ut merito,
 » sicut fecisti, invitatus ad cœnam abnueres?
 » Quum autem iratus negasses, utrum, ut
 » placarem te, danda opera fuit, ut aliam
 » quærerem occasionem, quoniam semel ve-
 » nenum paraveram? an ab illo consilio
 » velut transfiliendum ad aliud fuit, ut ferro
 » te, & quidem eo die, per speciem comif-
 » sationis, occiderem? Quo deinde modo,
 » si te metu mortis credebam cœnam evi-
 » tasse meam, non ab eodem metu comifsa-
 » tionem quoque evitaturum existimabam?»

XIV. « Non est res, qua erubescam, pa-
 » ter, si die festo inter æquales largiore vino
 » sum

» sum usus. Tu quoque, velim, inquiras, *V. c. 570.*
 » qua lætitia, quo lusu apud me celebratum *a. C. 182.*
 » hesternum convivium sit, illo etiam (pra-
 » vo forsitan) gaudio provehente, quod in
 » juvenali (o) armorum certamine pars nostra
 » non inferior fuerat. Miseria hæc & metus
 » crapulam facile excusserunt; quæ si non
 » intervenissent, insidiatores nos sopiti jace-
 » remus. Si domum tuam expugnaturus,
 » capta domo, dominum interfecturus eram,
 » non temperassem vino in unum diem? non
 » milites abstinuissem meos? Et, ne ego
 » me solus nimia simplicitate tuear, ipse
 » quoque minime malus ac suspicax frater,
 » Nihil aliud scio [inquit] nihil arguo, nisi
 » quod cum ferro commissatum venerunt. Si
 » quæram, unde id ipsum scieris? necesse
 » erit te fateri, aut speculatorum tuorum
 » plenam domum fuisse meam, aut illos ita
 » aperte sumsisse ferrum, ut omnes viderent.
 » Et, ne quid ipse aut prius inquisisse, aut
 » nunc criminose argumentari videretur, te
 » quærere ex iis, quos nominasset, jubebat,
 » an ferrum habuissent? ut, tamquam in re
 » dubia, quum id quæsisset, quod ipsi fa-
 » (o) juvenili Gron. Crev.

U. c. 570.
a. C. 182.

» tentur, pro convictis haberentur. Quin tu
 » illud quæri jubes, num tui occidendi caussa
 » ferrum sumserint? num me auctore &
 » sciente? Hoc enim videri vis, non illud
 » quod fatentur, & palam est, & sui fe-
 » tuendi caussa sumsisse dicunt. Recte, an
 » perperam fecerint, ipsi sui facti rationem
 » reddent. Meam caussam, quæ nihil eo facto
 » contingitur, ne miscueris: aut explica,
 » utrum aperte, an clam te adgressuri fueri-
 » mus. Si aperte, cur non omnes ferrum ha-
 » buimus? cur nemo præter eos qui tuum
 » speculatorem pulsarunt? si clam, quis or-
 » do consilii fuit? Convivio soluto, quum
 » commissator ego discessissem, quatuor substi-
 » tissent, ut sopitum te adgrederentur? quo-
 » modo fefellissent, & alieni, & mei, &
 » maxime suspecti, quia paullo ante in rixa
 » fuerant? quomodo autem, trucidato te,
 » ipsi evasuri fuerint? quatuor gladiis do-
 » mus tua capi & expugnari potuit? »

XV. QUIN tu, omissa ista nocturna fabula,
 » ad id, quod doles, quod invidiam urit,
 » reverteris? Cur usquam regni tui mentio
 » fit, Demetri? cur dignior patris fortunæ
 » successor quibusdam videris, quam ego?

» cur spem meam, quæ, si tu non esses, *U. e. 570.*
» certa erat, dubiam & sollicitam facis? *a. C. 182.*
» Hæc sentit Perseus, etsi non dicit: hæc
» istum inimicum, hæc accusatorem faciunt:
» hæc domum, hæc regnum tuum crimini-
» bus & suspicionibus replent. Ego autem,
» pater, quemadmodum nec nunc sperare
» regnum, nec ambigere umquam de eo for-
» sitan debeam, quia minor sum, quia tu
» me majori cedere vis; sic illud nec debui
» facere, nec debeo, ut indignus te patre,
» indignus omnibus videar. Id enim vitii
» meis, non cedendo, cui jus fasque est,
» non modestia, consequar. Romanos objicis
» mihi, & ea, quæ gloriæ esse debent, in
» crimen vertis. Ego, nec obses Romanis
» ut traderer, nec ut legatus mitterer Ro-
» mam, petii. A te missus ire non recusavi.
» Utroque tempore ita me gessi, ne tibi pu-
» dori, ne regno tuo, ne genti Macedonum
» essem. Itaque mihi, cum Romanis amicitia
» caussa tu fuisti, pater. Quoad tecum illis
» pax manebit, mecum quoque gratia erit:
» si bellum esse cœperit, qui obses, qui le-
» gatus pro patre non inutilis fui, idem hostis
» illis acerrimus ero. Nec hodie, ut profuit

U. c. 570.
a. C. 182.

» mihi gratia Romanorum, postulo; ne ob-
 » sit, tantum deprecor. Nec in bello cœpit,
 » nec ad bellum reservatur. Pacis pignus fui,
 » ad pacem retinendam legatus missus sum.
 » Neutra res mihi nec gloriæ, nec crimini
 » sit. Ego, si quid in pie in te, pater, si quid
 » scelerate in fratrem admisi, nullam depre-
 » cor poenam. Si innocens sum, ne invidia
 » conflagram, quum crimine non possim,
 » deprecor. Non hodie me primum frater
 » accusat: sed hodie primum aperte, nullo
 » meo in se merito. Si mihi pater succenseret,
 » te majorem fratrem pro minore deprecari
 » oportebat, te adolescentiæ, te errori ve-
 » niam inpetrare. In eo, ubi præsidium esse
 » oportebat, ibi exitium est. E convivio &
 » commissationibus (p) prope semisomnus
 » raptus sum ad causam parricidii dicendam.
 » Sine advocatis, sine patronis, ipse pro me
 » dicere cogor. Si pro alio dicendum esset,
 » tempus ad meditandum (q) & componen-
 » dam orationem fuisse, quum quid aliud,
 » quam ingenii fama, periclitarer? Ignarus,
 » quid arcessitus essem, te iratum & jubentem

(p) *comissatione* Crev.

(q) *meditandam* Gron. Crev.

» dicere causam, fratrem accusantem audiui. *U. c. 570.*
 » Ille diu ante præparata, meditata in me *a. C. 182.*
 » oratione est usus : ego id tantum temporis,
 » quo accusatus sum, ad cognoscendum, quid
 » ageretur, habui. Utrum momento illo ho-
 » ræ accusatorem audirem ? an defensionem
 » meditarer ? Adtonitus repentino atque
 » inopinato malo, vix, quid objiceretur, in-
 » telligere potui : nedum fatis sciam, quo
 » modo me tuear. Quid mihi spei esset, nisi
 » patrem iudicem haberem ? apud quem etiamsi
 » caritate a fratre majore vincor, misericor-
 » dia certe reus vinci non debeo. Ego enim,
 » ut me mihi tibi que serves, precor : ille,
 » ut me in securitatem suam occidas, postu-
 » lat. Quid eum, quum regnum ei tradide-
 » ris, facturum credis in me (r) esse, qui
 » jam nunc sanguine meo sibi indulgeri
 » æquum censet. »

XVI. DICENTI hæc lacrimæ simul spiritum
 & vocem intercluserunt. Philippus, submo-
 tis iis, paullisper conlocutus cum amicis,
 pronunciavit : « Non verbis se, nec unius
 » horæ disceptatione, causam eorum dijudi-
 » caturum, sed inquirendo in utriusque vi-

(r) in me del. Gron. Crey.

U. e. 570.
a. C. 182.

» tam, mores; & dicta factaque in magnis
» parvisque rebus observando: » ut omni-
bus adpareret, noctis proximæ crimen facile
revictum; suspectam nimiam cum Romanis
Demetrii gratiam esse. Hæc, vivo Philippo,
velut semina jacta sunt Macedonici belli,
quod maxime cum Perseo gerendum erat.
Res
In Liguria
gestæ.
Consules ambo in Ligures, quæ tum una
consularis provincia erat, profiscuntur. Et,
quia prospere ibi res gesserunt, supplicatio
in unum diem decreta est. Ligurum duo
millia fere ad extremum finem provinciæ
Galliæ, ubi castra Marcellus habebat, vene-
runt, uti reciperentur, orantes. Marcellus,
opperiri eodem loco Liguribus jussis, sena-
tum per literas consuluit. Senatus rescribere
M. Ogulnium prætorem Marcello jussit:
« Verius fuisse, consules, quorum provincia
» esset, quam se, quid e republica esset,
» decernere; tum quoque non placere, si
» per deditionem Ligures recipiet (s), re-
» ceptis arma adimi: atque, eos ad consu-
» lem mitti, senatum æquum censere. »
Prætores eodem tempore, P. Manlius in ul-

(s) placere sibi, per d. L. recipi, & receptis &c.
Gron. Crev,

teriolem Hispaniam, quam & priore prætura provinciam obtinuerat; Q. Fulvius Flaccus in citeriorem pervenit, exercitumque a Terentio accepit. Nam ulterior morte P. Sempromii proconsulis (t) sine imperio fuerat. Fulvium Flaccum oppidum Hispanum, Urbicuum nomine, obpugnantem Celtiberi adorti sunt. Dura ibi prælia aliquot facta: multi Romani milites & vulnerati, & interfecti sunt. Victi perseverantia Fulvii (u), quod nulla vi abstrahi ab obsidione potuit, Celtiberi, fessi præliis variis abscesserunt. Urbs, amoto auxilio eorum, intra paucos dies capta & direpta est: prædam militibus prætor concessit. Fulvius, hoc oppido capto, P. Manlius, exercitu tantum in unum coacto, qui dissipatus fuerat, nulla alia memorabili gesta re, exercitus in hiberna deduxerunt. Hæc ea æstate in Hispania gesta. Terentius, qui ex ea provincia decesserat, ovans urbem iniit. Translatum, argenti pondo novem milia trecenta viginti: auri octoginta pondo, & duæ coronæ aureæ pondo sexaginta septem.

(t) prætoris Gron. Crev.

(u) vicit perseverantia Fulvius Gron. Crev.

U. c. 570.
a. C. 182.

In
Hispania.

*U. e. 370.
a. C. 182.*

*Contentio
Carthagi-
niensium
eum Masi-
nissa.*

XXVII. EODEM anno inter populum Carthaginiensem & regem Masinissam in re præfenti disceptatores Romani de agro fuerunt. Ceperat eum ab Carthaginiensibus, pater Masinissæ, Gala: Galam Syphax inde expulerat: postea, in gratiam foceri Hasdrubalis, Carthaginiensibus dono dederat. Carthaginienses eo anno Masinissa expulerat. Haud minore certamine animorum, quam quum ferro & acie dimicarunt, res acta apud Romanos. Carthaginienses, quod primo majorum suorum fuisset, deinde ab Syphace ad se pervenisset, repetebant. Masinissa, « pater » terni regni agrum se & recepisse, & habere » jure gentium [aiebat] & causa, & possessione superiorem esse. Nihil aliud se in » ea disceptatione metuere, quam ne pudor » Romanorum, dum vereantur, ne quid » socio atque amico regi adversus communes » suos atque illius hostes indulgisse videantur, damno sit. » Legati possessionis jus non mutarunt. Causam integram Romam ad senatum rejecerunt. In Liguribus nihil postea gestum. Recefferant primum in devios saltus: deinde, dimisso exercitu, passim in vicos castellaque sua dilapsi sunt. Consules quoque

dimittere exercitum voluerunt, ac de ea re *U. c. 570.*
 Patres consuluerunt. Alterum ex his, dimisso *a. C. 182.*
 exercitu, ad magistratus in annum creandos
 venire Romam iusserunt: alterum cum legio-
 nibus suis Pisis hiemare. Fama erat, Gallos
 Transalpinos juventutem armare: nec, in
 quam regionem Italiæ effusura se multitudo
 esset, sciebatur. Ita inter se consules compa-
 rarunt, ut Cn. Bæbius ad comitia iret, quia
 M. Bæbius frater ejus consulatum petebat.

XVIII. COMITIA consulibus rogandis fue- *U. c. 571.*
 re. Creati P. Cornelius Cethegus, M. Bæ- *a. C. 181.*
 bius Tamphilus. Prætores inde facti, duo *P. Corne-*
 Q. Fabii, Maximus & Buteo, Ti. (v) Clau- *lio, M.*
 dius Nero, Q. Perillius Spurius, M. Pina- *Bæbio*
 rius Posca, L. Duronius. His, inito magi- *Coff.*
 stratu, provinciæ ita forte evenerunt. Ligu- *Provincia.*
 res consulibus; prætoribus, Q. Petillio ur-
 bana, Q. Fabio Maximo peregrina, Q. Fa-
 bio Buteoni Gallia, Ti. Claudio Neroni Si-
 cilia, M. Pinario Sardinia, L. Duronio Apu-
 lia; & Istri adjecti, quod Tarentini Brundi-
 sinique nunciabant, maritimos agros infestos
 transmarinarum (x) navium latrociniiis esse.

(v) C. Gron. Crev.

(x) *transmarimarum* Gron.

U. c. 571. Eadem Massilienses de Ligurum navibus
a. C. 181. querebantur. Exercitus inde decreti : quatuor
Exercitus. legiones consulibus, (quina millia ducenos
 Romanos pedites, trecenos haberent equites)
 & quindecim millia focium ac Latini nominis,
 octingenti (y) equites. In Hispaniis proroga-
 tum veteribus prætoribus imperium est cum
 exercitibus, quos haberent. Et in supple-
 mentum decreta tria millia civium Romano-
 rum, ducenti equites : & focium Latini no-
 minis sex millia peditum, trecenti equites.
 Nec rei navalis cura omiffa. Duumviros in
 eam rem consules creare iussi, per quos
 naves viginti deductæ navalibus fociiis ci-
 vibus Romanis, qui servitutem serviffent,
 complerentur; ingenui tantum ut iis præ-
 effent. Inter duumviros ita divisa tuenda
 denis navibus maritima ora, ut promonto-
 rium iis Minervæ, velut cardo, in medio
 efflet : alter in dextram partem usque ad
 Massiliam, lævam alter usque ad Barium
 tueretur.

Prodigia. XIX. PRODIGIA multa fœda & Romæ eo
 anno visa, & nunciata peregre. In area
 Vulcani & Concordiæ sanguinem pluit; &

(y) octingentos Grœc. Crev.

pontifices hastas motas nunciavere, & Lavinii simulacrum Junonis Sospitæ lacrimasse. *U. c. 571.
a. C. 181.*
Et pestilentia in agris, forisque, & conciliabulis, & in urbe tanta erat, ut Libitina tunc vix subficeret. His prodigiis cladibusque anxii Patres decreverunt, ut & consules, quibus Diis videretur, hostiis majoribus sacrificarent, & decemviri libros adirent. Eorum decreto supplicatio circa omnia pulvinaria Rômæ in diem unum indicta est. Iisdem auctoribus & senatus censuit, & consules edixerunt, ut per totam Italiam triduum supplicatio & feriæ essent. Pestilentia tanta vis erat, ut quum propter defectionem Corforum, bellumque ab Iliensibus concitatum in Sardinia, octo millia peditum ex focis Latini nominis scribi placuisset, & trecentos equites, quos M. Pinarius prætor secum in Sardiniam trajiceret, tantum hominum demortuum esse, tantum ubique ægrorum consules renunciaverint, ut is numerus effici militum non potuerit. Quod deerat militum, sumere a Cn. Bæbio proconsule, qui Pisis hibernabat, jussus prætor, atque inde in Sardiniam trajicere. L. Duronio prætori, cui prævincia Apulia evenerat, adjecta de Bac-

*U. c. 571.
a. C. 181.*

chanalibus quæstio est : cujus residua quædam velut semina ex prioribus malis jam priore anno adparuerant : sed magis inchoatæ apud L. Pupium prætorem quæstiones erant, quam ad exitum ullum perductæ. Id perficere novum prætorem, ne serperet iterum latius, Patres iusserunt. Et leges de ambitu consules ex auctoritate senatus ad populum tulerunt.

*Legationes
variæ.*

XX. LEGATIONES deinde in senatum introduxerunt. Regum primas, Eumenis, & Ariarathis Cappadocis, & Pharnacis Pontici. Nec ultra quidquam eis responsum est, quam missuros, qui de controversiis eorum cognoscerent, statuerentque. Lacedæmoniorum deinde exfulum & Achæorum legati introducti sunt. Et spes data exfulibus est, scripturum senatum Achæis, ut restituerentur. Achæi de Messene recepta, compositisque ibi rebus, cum adensu Patrum exposuerunt. Et a Philippo rege Macedonum duo legati venerunt, Philocles & Apelles, nulla super re, quæ ab senatu petenda esset : speculatum magis inquisitumque missi de iis, quorum Perseus Demetrium insimulasset sermonum, cum Romanis, maxime cum T. Quinctio, adversus

fratrem de regno habitorum. Hos, tamquam *U. c. 571.*
 medios, nec in alterius favorem inclinatos, *a. C. 181.*
 miserat rex. Erant autem & hi Persei fraudis
 in fratrem ministri & participes. Demetrius,
 omnium, præterquam fraterni sceleris, quod
 nuper eruperat, ignarus, primo neque mag-
 nam, neque nullam spem habebat, patrem
 sibi placari posse. Minus deinde in dies pa-
 tris animo fidebat, quum obsideri aures a
 fratre cerneret. Itaque, circumspiciens dicta
 factaque sua, ne cujus suspiciones auget, et
 maxime ab omni mentione & contagione
 Romanorum abstinebat; ut neque scribi sibi
 vellet, quia hoc præcipue criminum genere
 exasperari animum sentiebat.

XXI. PHILIPPUS, simul ne otio miles de-
 terior fieret, simul avertendæ suspicionis
 causa quidquam a se agitari de Romano
 bello, Stobos Pæoniæ exercitu indicto, in
 Mædicam ducere pergit. Cupido eum cepe-
 rat in verticem Hæmi montis ascendendi,
 quia vulgatæ opinioni crediderat, Ponticum
 simul & Hadriaticum mare, & Histrum am-
 nem, & Alpes conspici posse: subjecta ocu-
 lis ea haud parvi sibi momenti futura ad
 cogitationem Romani belli. Percunctatus

*Philippus
 iter ad
 Hamum
 montem.*

U. c. 571.
a. C. 181.

regionis peritos de adscensu Hæmi, quum
 satis inter omnes constaret, viam exercitui
 nullam esse, paucis & expeditis perdifficilli-
 mum aditum: ut sermone familiari minorem
 filium permulceret, quem statuerat non du-
 cere secum, primum quærit ab eo, « Quum
 » tanta difficultas itineris proponatur, utrum
 » perseverandum sit in incepto, an abstinен-
 » dum? Si pergat tamen ire, non posse obli-
 » visci se in talibus rebus Antigoni: qui,
 » sæva tempestate jactatus, quum in eadem
 » nave secum suos omnes habuisset, præce-
 » pisse liberis diceretur, ut & ipsi meminis-
 » sent, & ita posteris proderent, ne quis
 » cum tota gente simul in rebus dubiis pericli-
 » tari auderet. Memorem ergo se præcepti
 » ejus, duos simul filios non commissurum
 » in aleam ejus, qui proponeretur, casus:
 » &, quoniam majorem filium secum duce-
 » ret, minorem ad subsidia spei & custodiam
 » regni remissurum in Macedoniam esse. »
 Non fallebat Demetrium, ablegari se, ne
 adestet consilio, quum in conspectu locorum
 consultaret, qua (z) proxime itinera ad mare
 Hadriaticum atque Italiam ducerent, qua-

(z) quæ Gron. Crev.

que belli ratio esset futura. Sed non solum parendum patri tum, sed etiam adfertiendum erat, ne invitum parere suspicionem faceret. Ut tamen iter ei tutum in Macedoniam esset, Didas, ex prætoribus regis unus, qui Pæoniæ præerat, jussus est prosequi eum cum modico præsidio. Hunc quoque Perseus, sicut plerosque patris amicorum, ex quo haud dubium cuiquam esse cœperat, ad quem, ita inclinato regis animo, hæreditas regni pertineret, inter conjuratos in fratris perniciem habuit. In præsentia dat ei mandata, ut per omne obsequium insinuaret se in quam maxime familiarem usum, ut elicere omnia arcana, specularique abditos ejus sensus posset (a). Ita digreditur Demetrius cum infestioribus, quam si solus iret, præsidiiis.

XXII. PHILIPPUS, Mædicam primum, deinde solitudines interjacentes Mædicæ atque Hæmo transgressus, septimis demum castris ad radices montis pervenit. Ibi unum moratus diem ad deligendos, quos duceret secum, tertio die iter est ingressus. Modicus primo labor in imis collibus fuit. Quantum in altitudinem egrediebantur, magis magis-

(a) *possit Gron. Crev.*

D. a. 571.
a. C. 181.

que silvestria & pleraque invia loca excipiebant. Pervenere deinde in tam (b) opacum iter, ut, præ densitate arborum inmissorumque aliorum in alios ramorum, perspicere cælum vix posset: ut vero jugis adpropinquabant, quod rarum in aliis locis esset, adeo omnia contexta nebula, ut haud secus quam nocturno itinere inpedirentur. Tertio demum die ad verticem perventum. Nihil vulgatæ opinioni, degressi inde, detraxerunt: magis, credo, ne vanitas itineris ludibrio esset, quam quod diversa inter se maria, montesque, & amnes, ex uno loco conspici potuerint. Vexati omnes, & ante alios rex ipse, quo gravior ætate erat, difficultate viæ est. Duabus aris ibi Jovi & Soli sacratis quum inmolasset, qua triduo adscenderat, biduo est degressus, frigora nocturna maxime metuens, quæ caniculæ ortu familia brumalibus erant. Multis per eos dies difficultatibus confictatus, nihilo lætiora in castris invenit: ubi summa penuria erat, ut in regione, quam ab omni parte solitudines clauderent. Itaque unum tantum moratus diem, quietis eorum causa, quos habuerat secum, itinere

inde

(b) *tam del. Gron.*

inde simili fugæ in Dentheletos (c) transcurrit. Socii erant : sed propter inopiam haud fecus quam hostium fines Macedones populati sunt. Rapiendo enim passim villas primum, dein quosdam vicos etiam evastarunt, non sine magno pudore regis, quum sociorum voces, nequidquam Deos sociales nomenque suum inplorantes, audiret. Frumento inde sublato, in Mædicam regressus, urbem, quam Petram adpellant, obpugnare est adortus. Ipse a campestri aditu castra posuit. Perseum filium cum modica manu circummisit, ut a superioribus locis urbem adgrederetur. Oppidani, quum terror undique instaret, obsidibus datis, in præsentia dediderunt sese. Iidem, postquam exercitus recessit, obliti obsidum, relicta urbe, in loca munita & montes refugerunt. Philippus, omni genere laboris sine ullo effectu fatigatis militibus, & fraude prætoris Didæ auctis in filium suspicionibus, in Macedoniam rediit.

XXIII. MISSUS hic comes, (ut ante dictum est) quum simplicitatem juvenis incauti, & suis haud inmerito succensentis, adserendo indignandoque & ipse vicem ejus, cap

(c) *Dentheletas Gron. Dantsheletas Cræva.*

U. c. 571.
a. C. 181.

*Demetrius
fugam ad
Romanos
meditatur.*

taret, in omnia ultro suam obferens operam, fide data, arcana ejus elicuit. Fugam ad Romanos Demetrius meditabatur. Cui consilio adjutor Deum beneficio oblatus videbatur Pæoniæ prætor, per cujus provinciam spem ceperat elabi tuto posse. Hoc consilium ex templo & fratri proditur, &, auctore eo, indicatur patri. Literæ primum ad obsidentem Petram adlatæ sunt. Inde Herodorus (princeps hic amicorum Demetrii erat) in custodiam est conjectus, & Demetrius dissimulanter adservari jussus. Hæc super cetera tristem adventum in Macedoniam regi fecerunt. Movebant eum & præsentia crimina : expectandos tamen, quos ad exploranda omnia Romam miserat, censebat. His anxius curis quum aliquot menses egisset, tandem legati, jam ante præmeditatis in Macedonia, quæ ab Roma renunciarent, venerunt. Qui, super cetera scelera, falsas etiam literas, signo adulterino T. Quinctii signatas, reddiderunt regi. Deprecatio erat in literis, si quid adolescens, cupiditate regni prolapsus, secum egisset. « Nihil eum adversus suorum » quemquam facturum : neque eum sese esse, » qui ullius inpii consilii auctor futurus videri

» possit. » Hæ literæ fidem Persei criminibus *U. e. 1571a*
fecerunt. Itaque Herodorus, extemplo diu *a. C. 181a*
excruciatus, finē indicio rei ullius in tor-
mentis moritur.

XXIV. DEMETRIUM iterum ad patrem ac-
cusavit Perseus. Fuga per Pæoniam præparata
arguebatur, & corrupti quidam, ut comites
itineris essent; maxime falsæ literæ T. Quinc-
tii urgebant. Nihil tamen palam gravius
pronunciatum de eo est, ut dolo potius in-
terficeretur: nec id cura ipsius, sed ne
pœna ejus consilia adversus Romanos nuda-
ret. Ab Thessalonice Demetriadem ipsi quum
iter esset, Astræum (d) Pæoniæ Demetrium
mittit cum eodem comite Dida, Perseum
Amphipolim, ad obsides Thracum accipien-
dos. Digredienti ab se Didæ mandata de-
disse dicitur de filio occidendo. Sacrificium
ab Dida seu institutum, seu simulatum est.
Ad quod celebrandum invitatus Demetrius
ab Astræo Heracleam venit. In ea cœna di-
citur venenum datum. Poculo epoto, exem-
plo sensit. Et mox coortis doloribus, reliq̄o
convivio, quum in cubiculum recepisset sese,
crudelitatem patris conquerens, parricidium

*Criminã
tiones
Persei
in Demẽ
trium;*

*Demetrius
veneno
tollitur;*

(d) Asterium Gron. Astræum Crev.

U. e. 571. fratris, ac Didæ scelus incusans, torqueba-
a. C. 181. tur. Intromissî deinde Thyrsis quidam Stube-
 ræus & Berœæus Alexander, injectis tape-
 tibus in caput faucesque, spiritum interclu-
 serunt. Ita innoxius adolescens, quum in eo
 ne simplici quidem genere mortis contenti
 inimici fuissent, interficitur.

*Res
 in Liguria
 gesta.*

XXV. DUM hæc in Macedonia geruntur,
 L. Æmilius Paulus, prorogato ex consulatu
 imperio, principio veris in Ligures Ingaunos
 exercitum introduxit. Ubi primum in hostium
 finibus castra posuit, legati ad eum, per
 speciem pacis petendæ, speculatum vene-
 runt. Negante Paulo, nisi cum deditis pacisci
 se pacem, non tam id recusabant, quam
 tempore opus esse aiebant, ut generi agresti
 hominum persuaderetur. Ad hoc decem die-
 rum induciæ quum darentur, petierunt dein-
 de, « ne trans montes proximos castris pa-
 » bulatum lignatumque milites irent. Cuncta
 » ea loca suorum finium esse. » Id ubi inpe-
 traverat, post eos ipsos montes, unde aver-
 terant hostem, exercitu omni coacto, re-
 pente multitudine ingenti castra Romanorum
 obpugnare simul omnibus portis adgressi sunt.
 Summa vi totum (e) diem obpugnabant,
 (e) add. *nam Gron. Criv.*

ita ut ne efferendi quidem signa Romanis spatium, nec ad explicandam aciem locus esset. Conferti in portis, obstando magis, quam pugnando, castra tutabantur. Sub occasum solis quum recessissent hostes, duos equites ad Cn. Bæbium proconsulem cum literis Pisas mittit, ut obsesso sibi per inducias quamprimum subsidio veniret. Bæbium exercitum M. Pinario prætori, eunti in Sardiniam, tradiderat. Ceterum & senatum literis certiolem fecit, obsideri a Liguribus L. Æmilium, & M. Claudio Marcello, cujus proxima inde provincia erat, scripsit, ut, si videretur ei, exercitum ex Gallia traduceret in Ligures, & L. Æmilium liberaret obsidione. Hæc sera futura auxilia erant. Ligures postero die ad castra redeunt. Æmilius, quum & venturos scisset, & educere in aciem potuisset, intra vallum suos tenuit, ut extraheret rem in id tempus, quo Bæbium cum exercitu venire a Pisas posset.

XXVI. ROMÆ magnam trepidationem literæ Bæbii fecerunt: eo majorem, quod paucos post dies Marcellus, tradito exercitu Fabio, Romam quum venisset, spem ademit, eum, qui in Gallia esset, exercitum in Li-

U. c. 571.
a. C. 181.

Obpugnantur a Liguribus Æmilii castra.

Magna Romæ trepidatio.

D. c. 571.
¶ C. 181.

gures traduci posse, quia bellum cum Istris esset, prohibentibus coloniam Aquileiam deduci. Eo profectum Fabium, neque inde regredi, bello inchoato, posse. Una, & ea ipsa tardior, quam tempus postulabat, subsidii spes erat, si consules maturassent in provinciam ire. Id ut facerent, pro se quisque Patrum vociferari. Consules, nisi confecto delectu, negare se ituros, nec suam segnitiam, sed vim morbi, in causa esse, quo serius perficeretur (f). Non tamen potuerunt sustinere consensum senatus, quin paludati exirent, & militibus, quos conscriptos haberent, diem edicerent, quo Pisas convenirent. Permissum, ut, qua irent, protinus subitarios milites scriberent, ducerentque secum. Et prætoribus, Q. Petillio & Q. Fabio, imperatum est, ut Petillius duas legiones civium Romanorum tumultuarias scriberet, & omnes minores quinquaginta annis sacramento rogaret: Fabio, ut focis Latini nominis quindecim millia peditum, octingentos equites imperaret. Duumviri navales creati C. Matienus & C. Lucretius, navesque iis ornatae sunt; Matienoque, cujus ad

(f) proficiscerentur Gron.

Gallicum finum provincia erat , imperatum est (g), ut classem primo quoque tempore duceret in Ligurum oram , si quo usui esse L. Emilio atque ejus exercitui posset.

*U. c. 571.
a. C. 181.*

XXVII. ÆMILIUS, postquam nihil usquam auxilii ostendebatur , interceptos credens equites , non ultra differendum ratus , quin per se fortunam tentaret , priusquam hostes venirent , qui jam segnius socordiusque obpugnabant , ad quatuor portas exercitum instruxit , ut , signo dato , simul ex omnibus partibus eruptionem facerent. Quatuor extraordinariis cohortibus duas adjunxit , præposito M. Valerio legato : erumpere extraordinaria porta jussit. Ad dexteram principalem hastatos legionis primæ instruxit ; principes ex eadem legione in subsidiis posuit : M. Servilius & L. Sulpicius , tribuni militum , his præpositi. Tertia legio adversus principalem sinistram portam instructa est. Id tantum mutatum ; principes primi , & hastati in subsidiis locati : Sex. Julius Cæsar & L. Aurelius Corta , tribuni militum , huic legioni præpositi sunt. Q. Fulvius Flaccus legatus cum dextera ala ad quæstoriam por-

(g) est del. Gron. Crev.

V. c. 571.
q. C. 184.

tam positus : duæ cohortes & triarii duarum legionum in præsidio castrorum manere iussi. Omnes portas concionabundus ipse imperator circumiit ; & , quibuscumque iritamentis poterat , iras militum acuebat ; nunc fraudem hostium incufans , qui , pace petita , induciis datis , per ipsum induciarum tempus contra jus gentium ad castra obpugnanda venissent : nunc , quantus pudor esset , edocens , ab Liguribus , latronibus verius , quam hostibus iustis , Romanum exercitum obsideri. « Quo ore quisquam vestrum , si » hinc alieno præsidio , non vestra virtute , » evaseritis , obcurrer , non dico eis militibus , qui Hannibalem , qui Philippum , qui » Antiochum , maximos nostræ ætatis reges » ducesque , vicerunt ; sed iis , qui hos ipsos » Ligures aliquoties , pecorum modo fugientes , per saltus invios consecrati ceciderunt ? » Quod Hispani , quod Galli , quod Macedones Pœnive non audeant , Ligustinus » hostis vallum Romanum subit , obsidet » ultro , & obpugnat ! quem , scrutantes » antea devios saltus , abditum & latentem » vix inveniebamus. » Ad hæc consentiens reddebatur militum (h) clamor , « nullam

(h) *militum del. Gron. Crev.*

» militum culpam esse, quibus nemo ad *U. c. 571.*
 » erumpendum signum dedisset. Daret signum: *a. C. 181.*
 » intellecturum, eosdem, qui antea fuerint,
 » & Romanos & Ligures esse.»

XXVIII. BINA cis montes castra Ligurum erant. Ex iis, primis diebus, sole orto, pariter omnes compositi & instructi procedebant: tum, nisi exfatiati cibo vinoque; arma non capiebant. Dispersi, inordinati exibant; ut quibus pro spe certum esset, hostes extra vallum signa non elaturos. Adversus ita incompositos eos venientes, clamore pariter omnium, qui in castris erant, calonum quoque & lixarum, sublato, simul omnibus portis Romani eruperunt. Liguribus adeo improvisa res fuit, ut perinde, ac si insidijs circumventi forent, trepidarent. Exiguum temporis aliqua forma pugnae fuit. Fuga deinde effusa, & fugientium passim caedes erat. Equitibus dato signo, ut conscenderent equos, nec effugere quemquam finerent, in castra omnes trepida fuga compulsi sunt: deinde ipsis exuti castris. Supra quindecim millia Ligurum eo die occisa, capta duo millia & quingenti. Triduo post Ligurum Ingaunorum omne nomen, obsidibus

*Æmilius
castris
erumpit, &
vincit
Ligures.*

U. e. 571.
a. C. 181.

datis, in ditionem (i) venit. Gubernatores nautæque conquifiti, qui prædatores fuiffent navibus, atque omnes in custodiam conjeciti. Et a C. Marieno duumviro naves ejus generis in Ligufina ora triginta duæ (k) captæ funt. Hæc qui nunciarent, literasque ad fenatum ferrent, L. Aurelius Cotta, C. Sulpicius Gallus Romam miffi; fimulque peterent, ut L. Æmilio confefta provincia decedere, & deducere fecum milites liceret, atque dimittere. Utrumque permiffum ab fenatu, & fupplicatio ad omnia pulvinaria per triduum decreta: juffique prætores, Perillius urbanas dimittere legiones, Fabius focis atque nomini Latino remittere delectum: & uti prætor urbanus confulibus scriberet, fenatum æquum cenfere, fubitarios milites, tumultus cauffa confcriptos, primo quoque tempore dimitti.

*Colonia
Gravifcæ.*

XXIX. COLONIA Gravifcæ eo anno deducta eft in agrum Etrufcum, de Tarquinienfibus quondam captum. Quina jugera agri data. Tresviri deduxerunt, C. Calpurnius Pifo, P. Claudius Pulcher, C. Terentius Iftra.

(i) dditionem Gron. Crev.

(k) duæ ac triginta Gron. Crev.

Siccitate & inopia frugum insignis annus fuit. Sex menses numquam pluuisse, memoriæ proditum est. Eodem anno in agro L. Petillii scribæ sub Janiculo, dum cultores agri altius moluntur terram, duæ lapideæ arcæ, octonos ferme pedes longæ, quaternos latæ, inventæ sunt, operculis plumbo devinctis. Literis Latinis Græcisque utraque arca inscripta erat; in altera Numam Pompilium, Pomponis filium, regem Romanorum, sepultum esse; in altera libros Numæ Pompilii inesse. Eas arcas quum ex amicorum sententia dominus aperuisset, quæ titulum sepulti regis habuerat, inanis inventa, sine ullo vestigio corporis humani, aut ullius rei, per tabem tot annorum omnibus absumentis, in altera duo fasces, candelis involuti, septenos habuere libros, non integros modo, sed recentissima specie. Septem Latini de jure pontificio erant; septem Græci de disciplina sapientiæ, quæ illius ætatis esse potuit. Adjicit Antias Valerius, Pythagoricos fuisse, vulgatæ opinioni, qua creditur, Pythagoræ auditorem fuisse Numam, mendacio probabili adcommodata fide. Primo ab amicis, qui in re præsentis fuerunt, libri lecti. Mox plu-

*U. c. 571.
a. C. 181.*

*Libri
Numæ
inventi.*

V. c. 371.
a. C. 181.

ribus legentibus quum vulgarentur, Q. Petillius prætor urbanus, studiosus legendi, eos libros a L. Petillio fumsit. Et erat familiaris usus, quod scribam eum quæstor Q. Petillius in decuriam legerat. Lectis rerum summis, quum animadvertisset, pleraque dissolvendarum religionum esse, L. Petillio dixit, « Sese eos libros in ignem conjecturum esse. Prius, quam id faceret, se ei » permittere, uti, si quod seu jus, seu auxilium se habere ad eos libros repetendos » existimaret, experiretur: id integra sua » gratia eum facturum.» Scriba (1) tribunos plebis adit; ab tribunis ad senatum res est rejecta. Prætor se jusjurandum dare paratum esse aiebat, libros eos legi servarique non oportere. Senatus censuit, « Satis habendum, quod prætor jusjurandum polliceretur. Libros primo quoque tempore in comitio cremandos esse. Pretium pro libris, » quantum Q. Petillio prætori majorique » parti tribunorum plebis videretur, domino » esse solvendum. » Id scriba non accepit. Libri in comitio, igne a victimariis facto, in conspectu populi cremati sunt.

Ex S. C.
comburentur.

(1) inf. ad Gron. Crev.

XXX. MAGNUM bellum ea æstate coor- *U. C. 571.*
 tum in Hispania citeriore Ad quinque & *a. C. 181.*
 triginta millia hominum, quantum nunquam
 ferme antea, Celtiberi comparaverant. Q. *Bellum*
 Fulvius Flaccus eam obtinebat provinciam. *in*
Hispania
citeriore.
 Is, quia armare juventutem Celtiberos au-
 dierat, & ipse, quanta poterat, a sociis au-
 xilia contraxerat; sed nequaquam numero
 militum hostem æquabat. Principio veris
 exercitum in Carpetaniam duxit, & castra
 locavit ad oppidum Æburam, modico præ-
 sidio in urbe posito. Paucis post diebus Cel-
 tiberi, millia duo ferme inde, sub colle
 posuerunt castra. Quos ubi adesse prætor
 Romanus sensit, M. Fulvium fratrem cum
 duabus turmis sociorum equitum ad castra
 hostium speculatum misit, quam proxime
 succedere ad vallum iussit, ut videret,
 quanta essent; pugna abstinere, reciperetque
 sese, si hostium equitatum exeuntem vidis-
 set. Ita, ut præceptum erat, fecit. Per dies
 aliquot nihil ultra motum, quam ut hæc duæ
 turmæ ostenderentur: dein subducerentur, ubi
 equitatus hostium castris procucurrissent (m).

(m) *procucurrisset Gron. Crev.*

U. c. 571.
a. C. 181.

Postremo (n) Celtiberi, omnibus simul peditum equitumque copiis castris egressi, acie directa medio ferme spatio inter bina castra constitierunt. Campus erat planus omnis & aptus pugnae. Ibi steterunt Hispani hostem expectantes. Romanus intra vallum suos continuit per quadriduum continuum: & illi eodem loco aciem instructam tenuerunt. Ab Romanis nihil motum. Inde quieverunt in castris Celtiberi, quia pugnae copia non fiebat: equites tantum in stationem egrediebantur, ut parati essent, si quid ab hoste moveretur. Pone castra utrique pabulatum & lignatum ibant, neutri alteros inpedientes.

XXXI. PRÆTOR Romanus, ubi satis tot dierum quiete credidit spem factam hosti, nihil se priorem moturum, L. Acilium cum ala sinistra & sex millibus provincialium auxiliorum circumire montem jubet, qui ab tergo hostibus erat; inde, ubi clamorem audisset, decurrere ad castra eorum. Nocte profecti sunt, ne possent conspici. Flaccus luce prima C. Scribonium, præfectum socium, ad vallum hostium cum equitibus extraordinariis sinistrae alae mittit. Quos ubi

(n) inf. & Gron. Crev.

& propius accedere, & plures, quam soliti
 erant, Celtiberi conspexerunt, omnis equi-
 tatus effunditur castris: simul & peditibus
 signum ad exeundum datur. Scribonius, uti
 præceptum erat, ubi primum fremitum
 equestrium audivit, avertit equos, & castra
 repetit. Eo effusius sequi hostes. Primo
 equites, mox & peditum acies aderat, haud
 dubia spe, castra eo die se obpugnuros.
 Quingentos passus, non plus, a vallo ab-
 erant. Itaque, ubi Flaccus satis abstractos
 eos a præsidio castrorum suorum ratus est,
 intra vallum exercitu instructo, tribus par-
 tibus simul erumpit, clamore non tantum
 ad ardorem pugnae excitandum sublato, sed
 etiam ut, qui in montibus erant, exaudi-
 rent. Nec morati sunt, quin decurrerent,
 sicut imperatum erat, ad castra: ubi quinque
 millium (o) armatorum, non amplius, re-
 lictum erat præsidium. Quos quum & pau-
 citas sua, & multitudo hostium, & inprovisa
 res terruisset, prope sine certamine capiun-
 tur castra. Castris, quæ pars maxime a pu-
 gnantibus conspici poterat, injecit Acilius
 ignem.

*U. c. 574.
 a. C. 181.*

*Vincuntur
 Celtiberi.*

(o) quinque millium I. quingentorum Gron. Grev.

U. c. 571.
a. C. 181.

XXXII. POSTREMI Celtiberorum, qui in acie erant, primi flammam conspexere. Deinde per totam aciem vulgatum est, castra amissa esse, & tum cum maxime ardere. Unde illis terror, inde Romanis animus crevit. Jam clamor suorum vincientium accidebat, jam ardentia hostium castra adparebant. Celtiberi parumper incertis animis fluctuati sunt. Ceterum, postquam receptus pulsus nullus erat, nec usquam, nisi in certamine, spes, pertinacius de integro capeffunt pugnam. Acie media urgebantur acriter a quinta legione. Adversus laevum cornu, in quo sui generis provincialia auxilia instruxisse Romanos cernebant, cum majore fiducia intulerunt signa. Jam prope erat, ut sinistrum cornu pelleretur Romanis, ni septima legio successisset. Simul ab oppido Æbura, qui in praesidio relinqui erant, in medio ardore pugnae advenerunt, & Acilius ab tergo erat. Diu in medio caesi Celtiberi. Qui supererant, in omnes passim partes capeffunt fugam. Equites, bipartito in eos emissi, magnam caedem edidere. Ad viginti tria millia hostium eodie caesa: capta quatuor millia & septingenti (p), cum equis plus quingentis, &

(p) *ostingenti* Gron. Crev.

signa

ignis militaria od
victoria, non ma
de duobus legio
centi, secum
gina, cum
ferme & quatuor
castra victores
manere in castris
die spolia de
ne donati, q
XXXIII. S
tam decessis,
iam doctae le
quam a Celtib
tibus is,
quia prohibe
nis imbric
esperato au
t. Flaccus
tibus, exer
tibus. Celtib
tibus, def
tibus, ubi
tibus, Com
(c) *omni*
(i) *ad*
Tem. 2.

LIBER XL CAP. XXXIII 277

signa militaria octoginta (9) octo. Magna ^{D. 6. 374}
 victoria, non tamen incruenta fuit. Romani ^{6. C. 1814}
 de duabus legionibus milites paulo plus du-
 centi, socium Latini nominis octingenti tri-
 ginta, externorum auxiliarium duo millia
 ferme & quadringenti ceciderunt. Prætor in
 castra victorem exercitum reduxit. Acilius
 manere in castris ab se captis iussus. Postero
 die spolia de hostibus lecta, & pro concio-
 ne donati, quorum virtus insignis fuerat.

XXXIII. SAUCIIS deinde in oppidum Æbu-
 ram devectis, per Carpetaniam ad Contre-
 biam ductæ legiones. Ea urbs circumfessa,
 quum a Celtiberis auxilia arcessisset, moran-
 tibus iis, non quia ipsi cunctati sunt, sed
 quia profectos a domo inexplicabiles conti-
 nuis imbribus viæ & inflati amnes tenebant,
 desperato auxilio suorum, in deditionem ve-
 nit. Flaccus quoque, tempestatibus fœdis
 coactus, exercitum omnem in urbem intro-
 duxit. Celtiberi, qui a (r) domo profecti
 erant, deditionis ignari, quum tandem, su-
 peratis, ubi primum remiserunt imbres,
 amnibus, Contrebiam venissent, postquam

Contrebia
 capta

(9) nonaginta Gron. Crev.

(r) æ del. Gron. Crev.

U. C. 571.
A. C. 131.

castra nulla extra mœnia viderunt, aut in alteram partem translata rati, aut recessisse hostes, per negligentiam effusi ad oppidum accesserunt. In eos duabus portis Romani eruptionem fecerunt, & incompósitos adorti fuderunt. Quæ res ad resistendum eos & ad capeſſendam pugnam inpediit, quod non uno agmine, nec ad signa frequentes veniebant, eadem magnæ parti ad fugam salutis fuit. Sparſi enim toto paſſi campo se diffuderunt: nec usquam confertos eos hostis circumvenit. Tamen ad duodecim millia sunt cæsa: capta plus quinque millia hominum, equi quadringenti, signa militaria sexaginta duo. Qui palati e fuga domum se recipiebant, alterum agmen Celtiberorum venientium, deditionem Contrebiæ & suam cladem narrando, averterunt. Extemplo in vicos castellaque sua omnes dilapsi. Flaccus, a Contrebia profectus, per Celtiberiam populabundus ducit legiones: multa castella obpugnavit, donec maxima pars Celtiberorum in deditionem venit.

XXXIV. HÆC in citeriore Hispania eo anno gesta. Et in ulteriore, Manlius prætor secunda aliquot prælia cum Lusitanis

LIBER XL CAP. XXXIV 279

fecit. Aquileia colonia Latina eodem anno in agro Gallorum est deducta. Tria millia pedum quinquagena jugera, centuriones centena, centena quadragena equites acceperunt. Tresviri deduxerunt, P. Cornelius Scipio Nasica, C. Flaminius, L. Manlius Acidinus. Ædes duæ eo anno dedicatæ sunt: una Veneris Erycinæ ad portam Collinam: dedicavit L. Porcius L. F. Licinus duumvir. (Vota erat ab consule L. Porcio, Ligustino bello.) Altera, in foro olitorio, Pietatis. Eam ædem dedicavit M. Acilius Glabrio duumvir; statuamque auratam, quæ prima omnium in Italia statua aurata est, patri Glabroni posuit. Is erat, qui ipse eam ædem voverat, quo die cum rege Antiocho ad Thermopylas depugnasset: locaveratque idem ex senatusconsulto. Per eosdem dies, quibus hæ ædes dedicatæ sunt, L. Æmilius Paullus proconsul ex Liguribus Ingaunis triumphavit. Transtulit coronas aureas quinque & viginti. Nec præterea quidquam auri argenteique in eo triumpho latum. Captivi multi principes Ligurum ante currum ducti. Æris trecenos militibus divisit. Auxerunt ejus triumpho famam legati Ligurum, pacem per-

*U. c. 571^a
a. C. 181^a*

*Aquileia
colonia*

*Primæ
statuæ
auratæ*

*L. Æmili
Paulli
triumphus*

*V. c. 571.
a. C. 181.*

*Ligures
pacem
orant.*

petuam orantes : « ita in animum induiffet
» Ligurum gentem , nulla umquam arma ;
» nisi imperata a populo Romano , fumere. »
Responsum a Q. Fabio prætorè est Liguri-
bus jussu senatus , « Orationem eam non
» novam Liguribus esse : mens vero ut no-
» va & orationi conveniens esset ; ipsorum
» id plurimum referre. Ad consules irent , & ,
» quæ ab iis inperata essent , facerent. Nulli
» alii , quam consulibus , senatum crediturum
» esse , sincera fide in pace Ligures esse. »
Pax in Liguribus fuit. In Corsica pugnatum
est cum Corsis. Ad duo millia eorum M. Pina-
rius prætor in acie occidit. Qua clade compulsi
obsides dederunt , & ceræ centum millia pon-
do. Inde in Sardiniam exercitus ductus , & cum
Iliensibus , gente ne nunc quidem omni parte
pacata , secunda prælia facta. Carthaginien-
sibus eodem anno centum obsides redditi ,
pacemque cum iis populus Romanus , non
ab se tantum , sed ab rege etiam Masinissa ,
præstitit : qui tum (s) præsidio armato
agræ , qui in controversia erat , obtinebat.

XXXV. OTIOSAM provinciam consules
habuerunt. M. Bæbius , comitiorum causa

(s) tum 1. cum Crete.

Romam revocatus, consules creavit A. Postumium Albinum Lusum & C. Calpurnium Pisonem. Prætores exinde facti Ti. Sempronius Gracchus, L. Postumius Albinus, P. Cornelius Mammula, Ti. Minucius Molliculus, A. Hostilius Mancinus, C. Mænius. Hi omnes magistratum Idibus Martiis inierunt.

Principio ejus anni, quo A. Postumius Albinus & C. Calpurnius Piso consules fuerunt, ab A. Postumio consule in senatum introducti, qui ex Hispania citeriore venerant a Q. Fulvio Flacco, L. Minucius legatus, & duo tribuni militum, T. Mænius & L. Terentius Massiliota (1). Hi, quum duo secunda prælia, deditionem Celtiberiæ, confectam provinciam nunciassent, nec stipendio, quod mitti solet, nec frumento portato ad exercitum in eum annum opus esse, petierunt ab senatu primum, « ut ob res prospere gestas Diis immortalibus honos haberetur. » Deinde, « ut Q. Fulvio decedenti de provincia deportare inde exercitum, cujus forti opera & ipse & multi ante eum prætores usi essent, liceret. Quod fieri, præterquam quod ita deberet, etiam prope

U. C. 572.
a. C. 180.

A. Postumio, C. Calpurnio
Coss.

(1) *Massa Gron. Crev.*

P. c. 572.
a. C. 180.

» necessarium esset. Ita enim obstinatos esse
 » milites, ut non ultra retineri posse in pro-
 » vincia viderentur, injussuque abituri inde
 » essent, si non dimitterentur: aut in per-
 » niciosam, si quis inpenſe retineret, fedi-
 » tionem exarsuri. » Consulibus ambobus
 » Provinciam, » provinciam Ligures esse senatus jussit. Præ-
 » tores inde sortiti sunt. A. Hostilio urbana,
 » Ti. Minucio peregrina obvenit, P. Cornelio
 » Sicilia, C. Mænio Sardinia. Hispanias for-
 » titi, L. Postumius ulteriorem, Ti. Sempro-
 » nius citeriorem. Is quia successurus Q. Ful-
 » vio Flacco erat, ne vetere exercitu provin-
 » cia spoliaretur, « Quæro [inquit] de te, L.
 » Minuci, quomodo confectam provinciam nun-
 » cies, existimesne, Celtiberos perpetuo in
 » fide mansuros, ita ut sine exercitu ea pro-
 » vincia obtineri possit? Si neque de fide
 » barbarorum quidquam recipere aut adfir-
 » mare nobis potes, & habendum illic uti-
 » que exercitum censes; utrum tandem auctor
 » senatui sis supplementum in Hispaniam
 » mittendi, ut ii modo, quibus emerita sti-
 » pendia sint, milites dimittantur, veteribus
 » militibus tirones inmiscantur? an, deductis
 » de provincia veteribus legionibus, novas

» conscribendi & mittendi; quum contemptum *U. e. 572.*
 » tirocinium etiam mitiores barbaros excitare *a. C. 180.*
 » ad rebellandum possit? Dictu, quam re,
 » facilius sit, provinciam, ingenio ferocem,
 » rebellatricem, confecisse? Pauca civitates,
 » ut quidem ego audio, quas vicina maxime
 » hiberna premebant, in jus ditionemque
 » venerunt; ulteriores in armis sunt. Quæ
 » quum ita sint, ego jam hinc prædico,
 » Patres conscripti, me exercitu eo, qui
 » nunc est, rempublicam administraturum: si
 » deducat secum Flaccus legiones, loca pa-
 » cata me ad hibernacula lecturum (u), ne-
 » que novum militem ferocissimo hosti ob-
 » jecturum.»

XXXVI. LEGATUS ad ea, quæ interrogatus erat, respondit: « Neque se, neque quemquam alium divinare posse, quid in animo Celtiberi haberent, aut porro habituri essent. Itaque negare non posse, quin rectius sit, etiam ad pacatos barbaros, nondum fatis aduetos imperio, exercitum mitti. Novo autem, an vetere exercitu opus sit, ejus esse dicere, qui scire possit, qua fide Celtiberi in pace mansuri sint;

(u) electurum Gron. Crev.

D. c. 572.
a. C. 180.

» simul & qui illud exploratum habeat ,
 » quieturos milites , si diutius in provincia
 » retineantur. Si ex eo , quod aut inter se
 » loquantur , aut subclationibus apud con-
 » cionantem imperatorem significant , quid
 » sentiant , conjectandum sit ; palam vocife-
 » ratos esse , aut imperatorem in provincia
 » retenturos , aut cum eo in Italiam ventu-
 » ros esse. » Disceptationem inter prætorem
 legatumque consulum relatio interrupt ; qui
 suas ornari provincias , priusquam de præ-
 toris exercitu ageretur , æquum censebant.
 Novus omnis exercitus consulibus est decre-
 tus : binæ legiones Romanæ cum suo equi-
 tatu , & socium Latini nominis , quantus
 semper numerus , quindecim millia peditum
 & octingenti equites. Cum hoc exercitu
 Apuanis Liguribus ut bellum inferrent , man-
 datum est. P. Cornelio & M. Bæbio proro-
 gatum imperium , iusque provincias obti-
 nere , donec consules venissent. Tum impe-
 ratum , ut , dimisso , quem haberent , exercitu ,
 reverterentur Romam. De Ti. Sempronii
 deinde exercitu actum est. Novam legionem
 ei quinque millium & ducentorum peditum
 cum equitibus quadringentis consules scri-

bere iussi; & mille præterea peditum civium Romanorum, quinquaginta equites: & focii e nomine Latino imperare septem millia peditum, trecentos equites. Cum hoc exercitu placuit ire in Hispaniam citeriorem Ti. Sempronium. Q. Fulvio permiffum, ut, qui milites, ante Sp. Postumium (v), Q. Marcium consules, cives Romani focii, in Hispaniam transportati essent, & præterea, supplemento adducto, quot amplius duabus legionibus, quam decem millia, & quadringenti pedites, sexcenti equites essent; & focium Latini nominis duodecim millia (x), sexcenti equites, quorum forti opera duobus adversus Celtiberos proeliis usus Q. Fulvius esset, eos, si videretur, secum deportaret. Et supplicationes decretæ, quod is prospere rempublicam gessisset: & ceteri prætores in provincias missi. Q. Fabio Buteoni prorogatum in Gallia imperium est. Octo legiones, præter exercitum veterem, qui in Liguribus in spe propinqua missionis erat, eo anno esse placuit. Et is ipse exercitus ægre explebatur propter pestilentiam, quæ jam ter-

U. c. 574.
a. C. 180.

Pestis in
Italia.

(v) add. & Gron. Crev.

(x) add. pedites Gron, Crev.

*V. c. 572.
a. C. 180.*

*Calpurnius
Cof.
moritur.*

*Quæstio de
veneficiis.*

*Calpurnii
mors
suspecta.*

tium annum urbem Romanam atque Italiam vastabat.

XXXVII. PRÆTOR Ti. Minucius, & haud ita multo post consul C. Calpurnius moritur, multique alii omnium ordinum inlustres viri: postremo prodigii loco ea clades haberi cœpta est. C. Servilius pontifex maximus piacula iræ Deum conquirere iussus, decemviri libros inspicere, consul Apollini, Æsculapio, Saluti dona vovere, & dare signa inaurata; quæ vovit deditque. Decemviri supplicationem in biduum valetudinis causa in urbe & per omnia fora conciliabulaque edixerunt: majores duodecim annis, omnes coronati & lauream in manu tenentes, supplicaverunt. Fraudis quoque humanæ insinuerat suspicio animis; & veneficii quæstio ex fœnatusconsulto, quod in urbe, propiusve urbem decem millibus passuum esset commissum, C. Claudio prætori, qui in locum Ti. Minucii erat subsectus; ultra decimum lapidem per fora conciliabulaque C. Mænio, priusquam in Sardiniam provinciam trajiceret, decreta. Suspecta consulis erat mors maxime. Necatus a Quarta Hostilia uxore dicebatur. Ut quidem filius ejus Q. Fulvius

Flaccus in locum vitrici consul est declaratus, aliquanto magis infamis mors Pisonis cœpit esse : & testes existebant, qui post declaratos consules Albinum & Pisonem, quibus comitiis Flaccus tulerat repulsam, & exprobratum ei a matre dicerent, quod jam ei tertium negatus consulatus petenti esset, & adjecisse, «pararet se ad petendum; intra » duos menses effecturam, ut consul fieret.» Inter multa alia testimonia, ad causam pertinentia, hæc quoque vox, nimis vero eventu comprobata, valuit, cur Hostilia damnaretur. Veris principio hujus, dum consules novos delectus Romæ tenet, mors deinde alterius, & creandi comitia consulis in locum ejus, omnia tardiora fecerunt : interim P. Cornelius & M. Bæbius, qui in consulatu nihil memorabile gesserant, in Apuanos Ligures exercitum induxerunt.

XXXVIII. LIGURES, qui ante adventum in provinciam consulum non expectassent bellum, inprovise obpressi, ad duodecim millia hominum dederunt se. Eos, consulto per literas prius senatu, deducere ex montibus in agros campestres procul ab domo, ne reditus spes esset, Cornelius & Bæbius

*U. e. 572,
a. C. 180.*

*Privignus
in
ejus locum
subiectus.*

*Calpurnii
uxor
damnata.]*

U. c. 572.
a. C. 180.

statuerunt, nullum alium ante finem rati fore Ligustini belli. Ager publicus populi Romani erat in Samnitibus, qui Taurasinarum [fuerat. In eum quum] traducere Ligures Apuanos vellent, edixerunt (y), Ligures ab Anido montibus descendere cum liberis conjugibusque : sua omnia secum portarent. Ligures, sæpe per legatos deprecanti, ne penates, sedem, in qua geniti essent, sepulcra majorum, cogèrentur relinquere, arma, obsides pollicebantur. Postquam nihil impetrabant, neque vires ad bellandum erant, edito paruerunt. Traducti sunt publico sumtu ad quadraginta millia liberorum capitum cum feminis puerisque. Argenti data centum & quinquaginta millia (z), unde, in novas ædes, compararent, quæ opus essent. Agro dividendo dandoque iidem, qui traduxerant, Cornelius & Babius præpositi. Postulantibus tamen ipsis, quinqueviri ab senatu dati, quorum ex consilio agerent. Transacta re, quum veterem exercitum Romam deduxissent, triumphus ab senatu est decretus. Hi omnium

*Ligures
Apuani
in
Samnium
aduſti.*

(y) Verba, quæ uncis inclusa sunt, ex Sigonii conjectura sunt adjecta. Paulo post lege : *edixerunt, Ligures Apuani de montibus descenderent &c.* Ita conſicit Muretus.

(z) add. *sestertium Gron.*

primi nullo bello gesto triumpharunt. Tantum *V. c. 372^a*
 hostes ducti ante currum : quia, nec quid *a. C. 180^a*
 ferretur, neque quid duceretur captum, ne- *Triumphus*
 que quid militibus daretur, quidquam in *nullo bello*
 triumphis eorum fuerat. *gesto.*

XXXIX. EODEM anno in Hispania Fulvius
 Flaccus proconsul, (a) quia successor in provin-
 ciam tardius veniebat, educto exercitu ex
 hibernis, ulteriorem Celtiberiæ agrum, unde
 ad deditioem non venerant, institit vastare.
 Qua re inritavit magis, quam conterruit,
 animos barbarorum : &, clam comparatis
 copiis, saltum Manlianum, per quem transi-
 turum exercitum Romanum satis sciebat,
 obsederunt. In Hispaniam ulteriorem eunti
 L. Postumio Albino collegæ Gracchus man-
 daverat, ut Q. Fulvium certiozem faceret,
 Tarraconem exercitum adduceret. « Ibi di-
 » mitti veteranos, supplementaque distri-
 » buere, & ordinare omnem exercitum sese
 » velle. » Dies quoque, & ea propinqua,
 edita Flacco est, qua successor esset ventu-
 rus. Hæc nova adlata res, omittis, quæ
 agere instituerat, Flaccum raptim deducere
 exercitum ex Celtiberia quum coëgisset, bar-
 bari, causæ ignari, suam defectionem &

Res
Hispania.

Hispani
Flacco in-
fidiantur.

(a) proconsul i. proprætor Gron. Crev.

U. a. 572
a. C. 180.

clam comparata arma sensitse eum, & perti-
nuisse rati, eo ferocius saltum infederunt.
Ubi eum saltum prima luce agmen Romanum
intravit, repente ex duabus partibus simul
exorti hostes Romanos invaserunt. Quod ubi
vidit Flaccus, primos tumultus, in agmine
per centuriones stare omnes, suo quemque
loco, & arma expedire jubendo, sedavit:
& sarcinis jumentisque in unum locum
coactis, copias omnes partim ipse, partim
per legatos tribunosque militum, ut tempus,
ut (a) locus postulabat, sine ulla trepidatione
instruxit; « cum bis deditis rem esse »
admonens. « Scelus & perfidiam illis, non
» virtutem, nec animum accessisse. Reditum
» ignobilem in patriam, clarum ac memora-
» bilem eos sibi fecisse: cruentos ex recenti
» cæde hostium gladios, & manantia sanguine
» spolia, Romam ad triumphum delaturos. »
Plura dici tempus non patiebatur. Inveh-
bant se hostes, & in partibus extremis jam
pugnabatur. Deinde acies concurrerunt.

XL. ATROX ubique prælium, sed varia
fortuna erat. Egregie legiones, nec segnius
duæ alæ pugnabant; externa auxilia ab simili

(a) ut tempus & locus Gron. Crev.

armatura, meliore aliquantum militum genere, urgebantur, nec locum tueri poterant. Celtiberi, ubi ordinata acie & signis conlatis se non esse pares legionibus senserunt, cuneo inpressionem fecerunt. Quo tantum valent genere pugnae, ut, quacumque parte perculere inpetu suo, sustineri nequeant. Tunc quoque turbatae legiones sunt, prope interrupta acies. Quam trepidationem ubi Flaccus conspexit, equo advehitur ad legionarios equites: &, «Ecquid auxilii in vobis est? Actum jam de hoc exercitu erit?» Quum undique adclamassent, «quin ederet,» quid fieri velit; non segniter imperium exsecuturos. Duplicate turmas [inquit] duarum legionum equites, & permittite equos in cuneum hostium, quo nostros urgent. Id cum majore vi equorum facietis, si effrenatos in eos equos inmittitis: quod saepe Romanos equites cum magna laude fecisse sua, memoriae proditum est. Disto paruerunt, detractisque frenis bis ultro citroque cum magna strage hostium, infractis omnibus hastis, transcurrebant. Dissipato cuneo, in quo omnis spes fuerat, Celtiberi trepidare, &, prope omissa pugna, locum

U. c. 572
a. C. 180.

V. c. 372.
n. C. 180.

fugæ circumspicere. Et alarii equites, postquam Romanorum equitum tam memorabile facinus videre, & ipsi, virtute eorum accensi, sine ullius imperio in perturbatos jam hostes equos inmittunt. Tunc vero Celtiberi omnes in fugam effunduntur, & imperator Romanus, aversos hostes contemplatus, ædem Fortunæ Equestris, Jovique optimo maximo ludos vovit. Cæduntur Celtiberi per totum saltum dissipati fuga. Decem & septem millia hostium cæsa eo die traduntur: vivi capti plus quatuor (b) millia, ducentis septuaginta septem cum signis militaribus, equis prope mille centum. Nullis castris eo die victor exercitus mansit. Victoria non sine jactura militum fuit. Quadringenti septuaginta duo milites Romani, socium ac Latini nominis mille decem & novem, cum his tria millia militum auxiliariorum perierunt. Ita victor exercitus, renovata priore gloria, Tarraconem est perductus. Venienti Fulvio Ti. Sempronius prætor, qui biduo ante venerat, obviam processit: gratulatusque est, quod rempublicam egregie gessisset. Cum summa concordia, quos dimitterent, quosque retine-

(b) tria] Gron. Crev.

rerinerent milites, composuerunt. Inde Fulvius, exauctoratis militibus in naves inpositis, Romam est profectus. Sempronius in Celtiberiam legiones duxit.

XLI. CONSULES ambo in Ligures exercitus induxerunt diversis partibus. Postumius prima & tertia legione Balistam Suismontiumque montes obsedit: & , premendo præfidiis angustos saltus eorum, commeatus interclusit, inopiaque omnium rerum eos perdomuit. Fulvius, secunda & quarta legione adortus a Pisis Apuanos Ligures, qui eorum circa Macram fluvium incolebant, in deditionem acceptos, ad septem millia hominum in naves inpositos, præter oram Etrusci maris Neapolim transmisit. Inde in Samnium traducti, agerque his inter populares datus est. Montanorum Ligurum ab A. Postumio vineæ cæsæ, frumenta que deusta: donec cladibus omnibus belli coacti in deditionem venerunt, armaque tradiderunt. Navibus inde Postumius ad visendam oram Ingaunorum Intemeliiorumque Ligurum processit. Priusquam hi consules venirent ad exercitum, qui Pisas indictus erat, præerant A. Postumius & frater Q. Fulvii M. Fulvius Nobilior. Secundæ legio-

U. e. 572.
a. C. 180.

Res. 11
in Liguriâ
gesta.

U. c. 572.
a. C. 180.

nis Fulvius tribunus militum erat. Is mentibus suis dimisit legionem, jurejurando adactis centurionibus, æs in ærarium ad quæstores esse delaturos. Hoc ubi Placentiam (nam eo forte erat profectus) Aulo nunciatum est, cum equitibus expeditis secutus dimissos, quos eorum potuit adsequi, deduxit castigatos Pisas. De ceteris consulem certiorem fecit. Eo referente, senatusconsultum factum est, ut M. Fulvius in Hispaniam relegeretur ultra novam Carthaginem. Literæque ei datæ sunt a consule ad P. Manlium in Hispaniam ulteriorem deferendæ. Milites jussi ad signa redire. Causa ignominia, uti femestrum stipendium in eum annum esset ei legioni, decretum: qui miles ad exercitum non redisset, eum ipsum bonaque ejus vendere consul jussus.

XLII. EODEM ANNO L. DIONISIUS, qui prætor anno superiore ex Illyrico cum decem navibus Brundisium redierat, inde, in portu relictis navibus, quum venisset Romanam, inter exponendas res, quas ibi gessisset, haud dubie in regem Illyriorum Gentium latrocinii omnis maritimi causam avertit. « Ex regno ejus omnes naves esse, quæ

» superi maris oram depopulatæ essent. De
 » his rebus se (c) legatos misisse, nec con-
 » veniendi regis potestatem factam. » Vene-
 » rant Romam legati a Gento, qui, « quo
 » tempore Romani conveniendi regis causa
 » venissent, ægrum forte eum in ultimis par-
 » tibus fuisse regni » dicerent. « Petere Gen-
 » tium ab senatu, ne crederent confictis cri-
 » minibus in se, quæ inimici derulissent. »
 Ad ea Duronius adjecit, multis civibus Ro-
 manis & sociis Latini nominis injurias factas
 in regno ejus; & cives Romanos dici Cor-
 cyræ retineri. Eos omnes Romam adduci
 placuit: C. Claudium prætorem cognoscere:
 neque ante Gento regi legatisve ejus respon-
 sum reddi. Inter multos alios, quos pesti-
 lentia ejus anni absumsit, sacerdotes quoque
 aliquot mortui sunt. L. Valerius Flaccus
 pontifex mortuus est: in ejus locum subfectus
 est Q. Fabius Labeo. P. Manlius, qui nuper
 ex ulteriore Hispania redierat, triumvir epu-
 lo: Q. Fulvius M. F. in locum ejus trium-
 vir cooptatus, tum prætextatus erat. De
 rege sacris subficiendo in locum Cn. Cor-
 nelii Dolabellæ contentio inter C. Servilium

U. c. 572^a
 a. C. 180^m

Contentio
 de rege sa-
 crifico sub-
 ficiendo,

(c) se del. Gron. Cred.

V. c. 572.
A. C. 180

pontificem maximum fuit & L. Cornelius Dolabellam duumvirum navalem; quem, ut inauguraret, pontifex magistratu sese abdicare jubebat. Recusantique id facere ob eam rem multa duumviro dicta a pontifice; deque ea, quum provocasset, certatum ad populum. Quum plures jam tribus, intro vocatae, dicto esse audientem pontifici duumvirum, juberent; multamque remitti, si magistratu se abdicasset; ultimum de caelo, quod comitia turbaret, intervenit. Religio inde fuit pontificibus inaugurandi Dolabellae. P. Cloellium Siculum inaugurarunt, qui secundo loco inauguratus erat. Exitu anni & C. Servilius Geminus pontifex maximus decessit: idem decemvir sacrorum fuit. Pontifex in locum ejus a collegio cooptatus est Q. Fulvius Flaccus: at pontifex maximus M. Aemilius Lepidus, quum multi clari viri petissent: & decemvir sacrorum Q. Marcius Philippus in ejusdem locum est cooptatus. Et augur Sp. Postumius Albinus decessit. In locum ejus P. Scipionem, filium Africani, augures cooptarunt. Cumanis eo anno perentibus permisum, ut publice Latine loquerentur, & praconibus Latine vendendi jus esset.

XLIII. PISANIS agrum pollicentibus, quo *U. c. 572.*
 Latina colonia deduceretur, gratiæ ab senatu *a. C. 180.*
 actæ. Triumviri creati ad eam rem Q. Fabius
 Buteo, M. & P. Popillii Lænates. A C.
 Mænio prætore (cui, provincia Sardinia
 quum evenisset, additum erat, ut quæreret
 de beneficiis longius ab urbe decem milli-
 bus passuum) literæ adlatæ, « Se jam tria
 » millia hominum damnasse, & crescere sibi
 » quæstionem iudicii. Aut eam sibi esse de-
 » ferendam, aut provinciam dimittendam. »
 Q. Fulvius Flaccus ex Hispania rediit Ro-
 mam cum magna fama gestarum rerum, qui,
 quum extra urbem triumphii causa esset,
 consul est creatus cum L. Manlio Acidino;
 & post paucos dies cum militibus, quos se-
 cum deduxerat, triumphans urbem est invec-
 tus. Tulit in triumpho coronas aureas cen-
 tum viginti quatuor: præterea auri pondo
 triginta unum; & signati Oscensis nummum
 centum septuaginta tria millia ducentos. Mi-
 sit i bus de præda quinquagenos denarios de-
 dit, duplex centurionibus, triplex equiti,
 tantundem sociis Latini nominis, & stipen-
 dium omnibus duplex.

*Q. Fulvii
 triumphus.*

*Lex
annaria.*

*Prætores
quatuor.*

*U. c. 573.
a. C. 179.*

*Q. Fulvio,
L. Manlio
Coss.*

XLIV. Eo anno rogatio primum lata est ab L. Villio tribuno plebis, quot annos nati quemque magistratum peterent caperentque. Inde cognomen familiæ inditum, ut Annales adpellarentur. Prætores quatuor post multos annos lege Bæbia creati, quæ alternis quaternos jubebat creari. Hi facti, Cn. Cornelius Scipio, C. Valerius Lævinus, Q. & P. Mucii Q. F. Scævola. Q. Fulvio & L. Manlio consulibus eadem provincia, quæ superioribus, pari numero copiæ peditum, equitum, civium, sociorum decretæ. In Hispaniis duabus Ti. Sempronio & L. Postumio cum iisdem exercitibus, quos haberent, prorogatum imperium est. Et in supplementum consules scribere jussi ad tria millia peditum Romanorum, trecentos equites; quinque millia sociorum Latini nominis, & quadringentos equites. P. Mucius Scævola urbanam fortitus provinciam est; & ut idem quæreret de veneficiis in urbe, & propius urbem decem millia passuum: Cn. Cornelius Scipio peregrinam, Q. Mucius Scævola Siciliam, C. Valerius Lævinus Sardiniam. Q. Fulvius consul, « prius, quam ullam rem publicam ageret, liberare & se & rempubli-

» cam religione votis solvendis [dixit] velle. *U. c. 573.*
 » Vovisse, quo die postremum cum Celti- *a. C. 179.*
 » beris pugnasset, ludos Jovi optimo maxi-
 » mo, & ædem Equestri Fortunæ sese factu-
 » rum : in eam rem sibi pecuniã conlatam
 » esse ab Hispanis. » Ludi decreti, & ut duum-
 » viri ad ædem locandam crearentur. De pecu-
 » nia finitur. « Ne major causa ludorum con-
 » sumeretur, quam quanta Fulvio nobiliori,
 » post Ætolicum bellum ludos facienti, de-
 » creta esset : neve quid ad eos ludos arces-
 » feret, cogeret, acciperet, faceret, adver-
 » sus id senatusconsultum, quod L. Æmilio,
 » Cn. Bæbio consulibus de ludis factum esset.»
 Decreverat id senatus propter effusos sumtus,
 factos in ludos Ti. Sempronii ædilis, qui
 graves non modo Italiæ ac socii Latini no-
 minis, sed etiam provinciis externis fuerant.

XLV. HIEMS eo anno nive sæva & omni
 tempestatum genere fuit : arbores, quæ ob-
 noxiæ frigoribus sunt, deufferat cunctas : &
 ea tum aliquanto, quam alias, longior fuit.
 Itaque Latinas mox subito coorta & intole-
 rabilis tempesta in monte turbavit : instau-
 ratæque sunt ex decreto pontificum. Eadem
 tempesta & in Capitolio aliquot signa con-

*Hiems
 sæva.*

V. c. 573.
a. C. 179.

stravit, fulminibusque complura loca defors
mavit; ædem Jovis Tarracinæ, ædem Al-
bam Capuæ, portamque Romanam: muri
pinnæ aliquot locis decussæ erant. Hæc in-
ter prodigia nunciatum & ab Reate, tripe-
dem natum mulum. Ob ea decemviri, jussi
adire libros edidere, quibus Diis & quot
hostiis sacrificaretur: & ob fulminibus complura
loca deformata ad ædem Jovis ut sup-
plicatio diem unum esset. Ludi deinde voti-
vi. Q. Fulvii consulis per dies decem magno
adparatu facti. Censorum inde comitia habita:
Censores. creati M. Æmilius Lepidus pontifex maxi-
mus & M. Fulvius Nobilior, qui ex Ætolis
triumphaverat. Inter hos viros nobiles inimi-
citiæ erant, sæpe multis & (d) in senatu &
ad populum atrocibus celebratæ certamini-
bus. Comitibus confectis, ut traditum antiqui-
tus est, censores in Campo ad aram Martis
sellis curulibus confederunt; quo repente
principes senatorum cum agmine venerunt
civitatis: inter quos Q. Cæcilius Metellus
verba fecit.

XLVI. « NON obliti sumus, censores, vos
paullo ante ab universo populo Romano

(d) & del. Gron. Crey.

» moribus nostris præpositos esse : & nos a
 » vobis & admoneri, & regi, non vos a
 » nobis debere. Indicandum tamen est, quid
 » omnes bonos in vobis aut offendat, aut
 » certe mutatum malint. Singulos quum in-
 » tuemur, M. Æmili, M. Fulvi, neminem
 » hodie in civitate habemus, quem, si re-
 » vocemur in suffragium, velimus vobis
 » prælatum esse. Ambo quum simul adspici-
 » mus, non possumus non vereri, ne male
 » comparati sitis, nec tantum reipublicæ
 » profit, quod omnibus nobis egregie pla-
 » cetis, quam, quod alter alteri displicetis,
 » noceat. Inimicitias per annos multos vobis
 » ipsis graves & atroces geritis : quæ pericu-
 » lum est, ne ex hac die nobis & reipublicæ,
 » quam vobis, graviores fiant. De quibus
 » causis hoc timeamus, multa subcurrunt,
 » quæ dicerentur; nisi forte implacabiles
 » vestræ iræ implicaverint animos vestros.
 » Has ut hodie, ut in isto templo, finiatis
 » simultates, quæsumus vos universi; & ,
 » quos conjunxit suffragiis suis populus Ro-
 » manus, hac etiam reconciliatione gratiæ
 » conjungi a nobis finatis. Uno animo, uno
 » consilio legatis senatum, equites recensetis,

U. c. 573.

a. C. 179.

Metelli
 oratio
 ad
 Censores,
 quos inter
 inimicitia
 erant.

U. e. 573. » agatis censum, lustrum condatis : quod in
 a. C. 179. » omnibus fere precationibus nuncupabitis
 » verbis, Ut ea res mihi collegæque meo
 » bene & feliciter eveniat, id ita ut vere,
 » ut ex animo velitis evenire : efficiatisque,
 » ut, quod Deos precati eritis, id vos velle
 » etiam homines credamus. T. Tattius & Ro-
 » mulus, in cujus urbis medio foro acie
 » hostes concurrerant, ibi concordēs regna-
 » runt. Non modo simulates, sed bella
 » quoque finiuntur. Ex infestis hostibus ple-
 » rumque focii fideles, interdum etiam cives
 » fiunt. Albani, diruta Alba, Romam tra-
 » ducti sunt : Latini, Sabini in civitatem
 » accepti. Vulgatum illud, quia verum erat,
 » in proverbium venit : Amicitias inmorta-
 » les, inimicitias mortales debere esse. » Fre-
 » mitus ortus cum adfensu, deinde univerfo-
 » rum voces idem petentium, confusæ in unum,
 » orationem interpellarunt. Inde Æmilius ques-
 » tus quum alia, tum bis a M. Fulvio se certo
 » consulatu dejectum. Fulvius contra queri,
 » se ab eo semper laceffitum, & in probrum
 » suum sponfionem factam. Tamen ambo signi-
 » ficare, si alter vellet, se in potestate tot
 » principum civitatis futuros. Omnibus instan-

gibus, qui aderant, dexteras fidemque dedere, *U. c. 573.*
mittere verè ac finire odium. Deinde, con- *a. C. 179.*
laudantibus cunctis, deducti sunt in Capito- *Censores*
lium. Et cura super tali re principum, & *in*
facilitas censorum egregie comprobata ab *amicitiam*
senatu & laudata est. Censoribus deinde *redeunt.*
postulantibus, ut pecuniæ summa sibi, qua
in opera publica uterentur, adtribueretur,
vestigal annuum decretum est.

XLVII. EODEM anno in Hispania L. Postu- *Res*
mius & Ti. Sempronius proprætore compa- *in*
raverunt ita inter se, ut in Vaccæos (e) *Hispania*
per Lusitaniam iret Albinus, in Celtiberiam *gestæ.*
inde reverteretur; Gracchus, si majus ibi
bellum esset, in ultima Celtiberiæ penetra-
ret (f). Mundam urbem primum vi cepit,
nocte ex inprovisto adgressus. Acceptis de-
inde obsidibus, præsidioque inposito, castella
obpugnare, agros urere, donec ad prævali-
dam aliam urbem (Certimam adpellant Cel-
tiberi) pervenit. Ubi quum jam opera admo-

(e) Vaccos Gron.

(f) inde in Celtiberiam reverteretur. Gracchus,
quod majus ibi bellum esset, in ultima Celtiberiæ
penetravit. Gron. inde in Celtiberiam reverteretur,
si majus ibi bellum esset; Gracchus in ultima Cel-
tiberiæ penetraret. Crev.

V. c. 573.

a. C. 179.

*Simplici-
tas Hispa-
norum.*

veret, veniunt legati ex oppido, quorum sermo antiquæ simplicitatis fuit, non diffimulantium bellaturos, si vires essent. Petierunt enim, ut sibi in castra Celtiberorum ire liceret ad auxilia accipienda. Si non intrassent, tum separatim eos ab illis se consulturos. Permittente Graccho, ierunt, & post paucis diebus alios decem legatos secum adduxerunt. Meridianum tempus erat. Nihil prius petierunt a prætore, quam ut bibere sibi iuberet dari. Eporis primis poculis, iterum poposcerunt; magno risu circumstantium in tam rudibus & moris omnis ignaris ingeniis. Tum maximus natu ex iis, « Missi fumus [inquit] a gente nostra, » qui sciscitaremur, qua tandem re fretus » arma nobis inferres? » Ad hanc percunctationem Gracchus, « Exercitu se egregio fidentem venisse, » respondit; « quem si ipsi » visere velint, quo certiora ad suos referant, potestatem se eis facturum esse: » tribunisque militum imperat, ut ornari omnes copias peditum equitumque, & decurrere jubeant armatas. Ab hoc spectaculo legati missi deterruerunt suos ab auxilio circumfessæ urbi ferendo. Oppidani, quum

ignes nocte turribus nequidquam (quod *U. c. 173.*
 signum convenerat) sustulissent , destituti *a. C. 179.*
 ab unica spe auxilii, in deditiorem vene-
 runt. Sestertium quater & vicies ab iis est
 exactum , quadraginta nobilissimi equites :
 nec obsidum nomine, (nam militare iussi
 sunt) & tamen re ipsa, ut pignus fidei
 essent.

XLVIII. INDE jam duxit ad Alcen urbem,
 ubi castra Celtiberorum erant , a quibus
 venerant nuper legati. Eos quum per aliquot
 dies, armaturam levem inmittendo in sta-
 tiones, lacesisset parvis prœliis, in dies
 majora certamina ferebat, ut omnes extra
 munitiones eliceret. Ubi, quod petebatur,
 sensit effectum, auxiliorum præfectis imperat,
 ut, contracto certamine, tamquam multitu-
 dine superarentur, repente tergis datis, ad
 castra effuse fugerent. Ipse intra vallum ad
 omnes portas instruxit copias. Haud multum
 temporis intercessit, quum ex composito
 refugientium suorum agmen, post effuse se-
 quentes barbaros conspexit. Instructam ad
 hoc ipsum intra vallum habebat aciem. Ita-
 que tantum moratus, ut suos refugere in
 castra libero introitu sineret, clamore sub-

U. C. 573.
a. C. 179.

Ad Alcen
vincuntur
Celtiberi.

lato, simul omnibus portis erupit. Non sustinere inpetum necopinatum hostes, qui ad castra obpugnanda venerant, ne sua quidem tueri potuerunt. Nam extemplo fusi, fugati, mox intra vallum paventes compulsi, postremo exuuntur castris. Eo die novem millia hostium cæsa: capti vivi trecenti viginti, equi centum duodecim, signa militaria triginta septem. De exercitu Romano centum novem ceciderunt.

XLIX. AB hoc prælio Gracchus duxit ad depopulandum (g) Celtiberiam legiones; & quum ferret passim cuncta atque ageret, populique alii voluntate, alii metu jugum acciperent, centum tria oppida intra paucos dies in deditiorem accepit: præda potius ingenti est. Convertit inde agmen retro, unde venerat, ad Alcen, atque eam urbem obpugnare institit. Oppidani primum inpetum hostium sustinuerunt: deinde, quum jam non armis modo, sed etiam operibus obpugnarentur, diffisi præsidio urbis, in arcem universi concesserunt. Postremo & inde, præmissis oratoribus, in ditionem se suaque omnia Romanis permiserunt. Magna inde

CIII.
oppida in
deditio-
nem
accipit
Gracchus.

(g) populandam Gron, Crev.

præda facta est. Multi captivi nobiles in potestatem venerunt; inter quos & Thurri filii duo & filia. Regulus hic earum gentium erat, longe potentissimus omnium Hispanorum. Audita suorum clade, missis, qui fidem venienti in castra ad Gracchum peterent, venit. Et primum quæsit ab eo, « ne sibi » liceret ac suis vivere? » quum prætor victurum respondisset; quæsit iterum, « si » cum Romanis militare liceret? » id quoque Graccho permittente, « sequar [inquit] » vos adversus veteres socios meos, quoniam » illos ad me propiunt suspicere. » Secutus est inde Romanos, fortique ac fideli opera multis locis rem Romanam adjuvit.

L. ERGAVIA inde, nobilis & potens civitas aliorum circa populorum cladibus ter-rita, portas aperuit Romanis. Eam deditio- nem oppidorum haud cum fide factam, qui- dam auctores sunt. E qua regione abduxisset legiones, extemplo inde rebellatum, magno- que eum postea prælio ad montem Chaunum (h) cum Celtiberis a prima luce ad sextam horam diei signis conlatis pugnasse; multos utrimque cecidisse: nec aliud magnopere,

(h) *Caunum* Gron. Crev.

U. s. 573.
a. C. 172.

U. e. 573.
a. C. 479.

ne victos crederes, fecisse Romanos, nisi quod postero die lacefferint prælio manentes intra vallum; spolia per totum diem legerint (i); tertio die prælio majore iterum pugnatum; & tum demum haud dubie victos Celtiberos, castraque eorum capta & direpta esse. Viginti duo millia hostium eo die esse cæsa, plus trecentos captos: parem fere equorum numerum; & signa militaria septuaginta duo. Inde debellatum, veramque pacem, non fluxa, ut ante, fide, Celtiberos fecisse. Eadem ætate & L. Postumium in Hispania ulteriore bis cum Vaccæis egregie pugnasse scribunt. Ad triginta & quinque millia hostium (k) occidisse, & castra obpugnasse. Propius vero est, serius in provinciam pervenisse, quam ut ea ætate potuerit res gerere.

*Censores
legunt
senatum.*

LI. CENSORES fidei concordia senatum legerunt. Princeps electus est ipse censor M. Æmilius Lepidus pontifex maximus: tres ejecti de senatu. Retinuit quosdam Lepidus a collega præteritos. Opera ex pecunia ad-

*Opera
publica.*

(i) manentes intra vallum prælio lacefferint, spolia per totum diem legisse: Gron. Crev.

(k) hominum Gron. Crev.

tributa divisaque inter se hæc confecerunt. *U. c. 573.*
Lepidus molem ad Tarracinam, ingratum *a. C. 179.*
opus, quod prædia habebat ibi, privatam-
que publicæ rei inpensam inposuerat. Thea-
trum & proscenium ad Apollinis, ædem
Jovis in Capitolio, columnasque circa po-
liendas albo locavit : & ab his columnis,
quæ incommodæ obposita videbantur, signa
amovit : clipeaque de columnis, & signa
militaria adfixa omnis generis demsit. M.
Fulvius plura & majoris locavit usus : por-
tum & pilas pontis in Tiberim ; quibus pilis
fornices post aliquot annos P. Scipio Afri-
canus & L. Mummius censores locaverunt
inponendos. Basilicam post argentarias novas
& forum piscatorium, circumdati tabernis,
quas vendidit in privatum ; & forum, &
porticum extra portam Trigeminam, & aliam
post navalia ; & ad fanum Herculis, & post
Spei ad Tiberim ædem Apollinis Medici.
Habere & in promiscuo præterea pecuniam.
Ex ea communiter locarunt aquam adducen-
dam, fornicesque faciendos. Inpedimento
operi fuit M. Licinius Crassus, qui per fun-
dum suum duci non est passus. Portoria quo-
que & vectigalia iidem multa instituerunt.

N. e. 573. Complura facella publica, quæ fuerant (1) occupata a privatis, publica sacraque ut essent (m), paterentque populo, curarunt. Mutarunt suffragia: regionatimque generibus hominum, causisque, & quæstibus, tribus descripserunt.

LII. Et alter ex censoribus M. Æmilius petiit ab senatu, ut sibi dedicationis templorum Reginæ Junonis & Dianæ, quæ bello Ligustino ante annis octo vovisset, pecunia ad ludos decerneretur. Viginti millia æris decreverunt. Dedicavit eas ædes, utramque in circo Flaminio. Ludosque scenicos triduum post dedicationem templi Junonis, biduum post Dianæ, & singulos dies fecit in circo. Idem dedicavit ædem Larium Permarinum in Campo. Voverat eam annis undecim ante L. Æmilius Regillus, navali proelio adversus præfectos regis Antiochi. Supra valvas templi tabula cum titulo hoc fixa est. « Duello » magno regibus dirimendo * caput subigen- » dis patrandæ pacis hæc pugna exeunti L.

(1) fuerant del. Gron.

(m) publica rursus ut essent Crev.

* Non necesse est monere, totum hunc locum omnino depravatum esse. Tentet eum emendare, si quis aut rem prospere sibi posse succedere, aut opera pretium esse duxerit.

* Emilio M. Æmilii filio auspicio, imperio,
 » felicitate ductuque ejus inter Ephesum,
 » Samum, Chiumque, inspectante cof. ipso
 » Antiocho, exercitu omni, equitatu, ele-
 » phantisque, classis regis Antiochi antea sic
 » victa, fusa, contusa, fugataque est, ibique
 » eo die naves longæ cum omnibus focis
 » captæ LXII (n). » Ea pugna pugnata, rex
 « Antiochus regnumque **. Ejus (o) rei
 » ergo ædem Laribus Permarinis vovit. »
 Eodem exemplo tabula in æde Jovis in Capi-
 tolio supra valvas fixa est.

LIII. BIDUO, quo senatum legerunt cen-
 sores, Q. Fulvius consul, profectus in Li-
 gures, per invios montes vallesque saltus
 cum exercitu transgressus, signis conlatis
 cum hoste pugnavit: neque tantum acie
 vicit: sed castra quoque eodem die cepit.
 Tria millia ducenti hostium, omnisque ea
 regio Ligurum in deditionem venit. Consul
 deditos in campestris agros deduxit, præsi-
 diaque montibus inposuit. Celeriter & ex
 provincia literæ Romam venerunt. Supplica-
 tiones ob eas res gestas in triduum decretæ

*Res gestæ
 in
 Liguria.*

(n) XLII Crev.

(o) regnumque ejus **. Ejus &c. Gron. Crev.

U. c. 573.
a. C. 179. sunt. Prætores quadraginta hostiis majoribus per supplicationes rem divinam fecerunt. Ab altero consule L. Manlio nihil memoria dignum in Liguribus est gestum. Galli Transalpini, tria millia hominum, in Italiam transgressi, neminem bello laceffentes, agrum a consulibus (p) & senatu petebant, ut pacati sub imperio populi Romani essent. Eos senatus excedere Italia jussit, & consulem Q. Fulvium quærere, & animadvertere in eos, qui principes & auctores transcendendi Alpes fuissent.

*Philippus
senio
&
mæore
consum-
tus.*

LIV. EODEM anno Philippus rex Macedonum, senio & mæore consumtus post mortem filii, decessit. Demetriade hibernabat, quum desiderio anxius filii, tum pœnitentia crudelitatis suæ. Stimulabat animum & alter filius, haud dubie & sua & aliorum opinione rex, conversique in eum omnium oculi, & destituta senectus; aliis expectantibus suam mortem, aliis ne expectantibus quidem. Quo magis angebatur, & cum eo Antigonus Echecratis filius, nomen patruï Antigoni ferens, qui tutor Philippi fuerat, regiæ vir majestatis, nobili etiam pugna adversus

*Antigonus
unus
ex Philippi
amicis
inconcru-
tus.*

(p) *consule Gron, Crev.*

Cleomenem Lacedæmonium clarus. Tutorem eum Græci, ut cognomine a ceteris regibus distinguerent, adpellarunt. Hujus fratris filius Antigonus ex honoratis Philippi amicis unus inconruptus permanerat: eique ea fides, nequaquam amicum Persea, inimicissimum fecerat. Is, prospiciens animo, quanto cum periculo suo hæreditas regni ventura esset ad Persea, ut primum labare animum regis, & ingemiscere interdum filii desiderio sensit, nunc præbendo aures, nunc laceffendo etiam mentionem rei temere actæ, sæpe querenti querens & ipse aderat. Et, quum multa adfoleat veritas præbere vestigia sui, omni ope adjuvabat, quo maturius omnia emanarent. Suspecti & ministri facinoris, Apelles maxime & Philocles, erant; qui Romam legati fuerant, literasque exitiales Demetrio sub nomine Flaminini adtulerant.

LV. FALSAS esse, & a scriba vitiatas, signumque adulterinum, vulgo in regia fremebant. Ceterum, quum suspecta magis, quam manifesta, esset res, forte Xychus obuius fit Antigono, comprehensusque ab eo in regiam est perductus. Relicto eo custodibus, Antigonus ad Philippum processit.

U. e. 573.

a. C. 179.

Innocen-
tiaDemetrii
agnita.

« Multis [inquit] sermonibus intellexisse vi-
 » deor, magno te æstimaturum, si scire
 » vera omnia possis de filiis tuis, uter ab utro
 » peritus fraude & insidiis esset. Homo unus
 » omnium, qui nodum hujus erroris exfol-
 » vere possit, in potestate tua est Xychus.
 » Forte vocatum perductumque in regiam
 » vocari juberet. » Adductus primo ita negare
 » inconstanter, ut, parvo metu admoto,
 » paratum indicem esse adpareret. Conspectum
 » tortoris verberumque non sustinuit: ordinem-
 » que omnem facinoris legatorum ministerii-
 » que sui exposuit. Extemplo missi, qui legatos
 » comprehenderent, Philoclem, qui præfens
 » erat, obpresserunt: Apelles, missus ad Chæ-
 » ream quemdam persequendum, indicio Xychi
 » audito, in Italiam trajecit. De Philocle nihil
 » certi vulgatum est. Alii primo audaciter ne-
 » gantem, postquam in conspectum adductus
 » sit Xychus, non ultra tetendisse; alii tor-
 » menta etiam inficiantem perpeffum adfirmant.
 » Philippo redintegratus est luctus geminatus-
 » que: & infelicitatem suam in liberis gravio-
 » rem, quod alter perisset, censebat.

LVI. PERSEUS, certior factus omnia detecta
 esse, potentior quidem erat, quam ut fugam

necessariam duceret. Tantum, ut procul abesset, curabat, interim velut ab incendio flagrantis iræ, dum Philippus viveret, se defensurus. Qui spe potiundi ad pœnam corporis ejus amissa, quod reliquum erat, id studere, ne super inpunitatem etiam præmio sceleris frueretur. Antigonum igitur adpellat; cui & palam facti parricidii gratia obnoxius erat, neque pudendum aut pœnitendum eum regem Macedonibus, propter recentem patruï Antigoni gloriam, fore censebat. « Quando in eam fortunam veni [inquit] Antigone, ut orbitas mihi, quam alii detestantur parentes, optabilis esse debeat; regnum, quod a patruo tuo forti, non solum fidei, tutela ejus custoditum & auctum etiam accepi, id tibi tradere in animo est. Te unum habeo, quem dignum regno judicem. Si neminem haberem, perire & extinguere id mallet, quam Perseo scelestæ fraudis præmium esse. Demetrium excitatum ab inferis restitutumque credam mihi, si te, qui morti innocentis, qui meo infelici errori unus inlacrimasti, in locum ejus substitutum relinquam. » Ab hoc sermone omni genere honoris producere eum non

U. c. 573.
a. c. 179.

*Antigono
regnum
relinquere
cupit
Philippus.*

*U. c. 573.
A. C. 179.*

desiitit. Quum in Thracia Perseus abesset ; circumire Macedoniæ urbes , principibusque Antigonum commendare : & , si vita longior subpetisset , haud dubium fuit , quin eum in possessione regni relicturus fuerit. Ab Demetriade profectus , Theffalonica plurimum temporis moratus fuerat. Inde quum Amphipolin venisset , gravi morbo est implicitus. Sed animo tamen ægrum magis fuisse , quam corpore , constat : curisque & vigiliis , quum idemtidem species & umbræ infantis interemti filii (*q*) agitent , extinctum esse cum diris execrationibus alterius. Tamen admoneri (*r*) potuisset Antigonus , si haud statim palam facta esset mors regis. Medicus Calligenes , qui curationi præerat , non expectata morte regis , a primis desperationis notis nuncios prædispositos , ita ut convenerat , misit ad Perseum ; & mortem regis in adventum ejus omnes , qui extra regiam erant , celavit.

*Perseus
regnum
invadit.*

LVII. OBPRESSIT igitur necopinantes ignarosque omnes Perseus , & regnum scelere

(*q*) filii eum diris agitent Gron. filii eum agitent Crev. Paulo post diris del. Gron.

(*r*) admoveri Gron. Crev.

LIBE
partum inva
fuit ad dilat
hendis. M
narum, diu
positum eq
Inde prægr
gono & C
Antigonus
rus ad cor
procul An
obcurrerut
res omnen
positum at
Thraciam
Philippus
regionum
obligata,
nas. Dard
erat, inque

(1) Inde præ

pari & Crev

tar potestatem

indis. Defensio

jura omni

gen : Gron. Crev

(1) Inde C

(2) Inde C

partum invasit. Perobportuna mors Philippi fuit ad dilationem, & ad vires bello contrahendas. Nam post paucis diebus gens Bastarnarum, diu sollicitata, ab suis sedibus magna peditum equitumque manu Istrum trajecit. Inde prægressis, qui nunciarent regi, Antigono & Cottoni (nobilis erat Bastarna; & Antigonus perinivitus cum ipso Cottone legatus ad concitandos Bastarnas missus) haud procul Amphipoli fama, inde certi nuncii obcurrerunt, mortuum esse regem: (s) quæ res omnem ordinem consilii turbavit. Compositum autem sic fuerat: transitum per Thraciam tutum & commeatus Bastarnis ut Philippus præstaret (t). Id ut facere posset, regionum principes donis coluerat, fide sua obligata, pacato agmine transituros Bastarnas. Dardanorum gentem delere propositum erat, inque eorum agro sedes fundare (u)

*U. 6. 573.
a. C. 179.*

*Bastarna
concitata
a
Philippo
in Darda-
nos.*

(s) *Inde prægressi, qui nunciarent regi, Antigonus & Cotto: nobilis erat Bastarna, & Antigonus perinivitus cum ipso Cottone legatus ad concitandos Bastarnas missus. Haud procul Amphipoli fame incerti nuncii obcurrerunt, mortuum esse regem: Gron. Crev.*

(t) *daret Crev.*

(u) *dare Gron.*

U. C. 573. Bastarnis. Duplex inde erat commodum futurum, si & Dardani, gens semper infestissima Macedoniæ, temporibusque iniquis regum imminens, tolleretur; & Bastarnæ, relictis in Dardania conjugibus liberisque, ad populandam Italiam possent mitti. « Per Scordiscos iter esse ad mare Hadriaticum Italiamque. Alia via traduci exercitum non posse. » Facile Bastarnis Scordiscos iter daturos. Nec enim aut lingua aut moribus æquales abhorre: & ipsos adjuncturos se, quum ad prædam opulentissimæ gentis ire vidissent. » Inde in omnem eventum consilia commodabantur: siue cæsi ab Romanis forent Bastarnæ, Dardanos tamen sublato; prædamque ex reliquiis Bastarnarum, & possessionem liberam Dardaniæ, solatio fore: siue prospere gessissent, Romanis averfis in Bastarnarum bellum, recuperaturum se in Græcia, quæ amisisset. Hæc Philippi consilia fuerant.

*Thracibus
infesti
sunt.*

LVIII. INGRESSI sunt pacato agmine; fide Cottonis & Antigoni; sed haud multo post famam mortis Philippi neque Thraces commercio faciles erant, neque Bastarnæ emto contenti esse poterant, aut in agmine conti-

neri, ne decederent via. Inde injuriæ ultro
 citroque fieri : quarum in dies incremento *V. c. 573.*
 bellum exarsit. Postremo Thraces, quum *a. c. 179.*
 vim ac multitudinem sustinere hostium non
 possent, relictis campestribus vicis, in mon-
 tem ingentis altitudinis (Donucam vocant)
 concesserunt. Quo ubi ire Bastarnæ vellent,
 quali tempestate Gallos spoliantes Delphos
 fama est peremptos esse; talis tum Bastarnas,
 nequidquam ad juga montium adpropinquan-
 tes, obpressit. Neque enim imbre tantum
 effuso, dein creberrima grandine obruti sunt,
 cum ingenti fragore cœli tonitribusque &
 fulguribus præstringentibus aciem oculorum;
 sed fulmina etiam sic undique micabant, ut
 peri viderentur corpora; nec solum milites,
 sed etiam principes, isti caderent. Itaque,
 quum præcipiti fuga per rupes præaltas in-
 providi sternerentur ruerentque, instabant
 quidem percussis Thraces : sed ipsi Deos
 auctores fugæ esse, cœlumque in se ruere
 aiebant. Dissipati procella, quum, tamquam
 ex naufragio, plerique semiermes in castra,
 unde profecti erant, redissent; consultari,
 quid agerent, cœptum : inde orta dissensio;
 aliis redeundum, aliis penetrandum in Dar-

U. c. 573.
a. C. 179.

*Antigonus
interfici-
tur.*

*Fulviū
Cof.
triumphus.*

Comitia.

daniam censentibus. Triginta ferme millia hominum (Clondico duce profecti erant) pervenerunt. Cetera multitudo retro, qua venerant, transdanubianam regionem repetiit. Perseus, potitus regno, interfici Antigonum iussit: &, dum firmaret res, legatos Romanam ad amicitiam paternam renovandam, petendumque, ut rex ab senatu adpellaretur, misit. Hæc eo anno in Macedonia gesta.

LIX. ALTER consulum Q. Fulvius ex Liguribus triumphavit, quem triumphum magis gratiæ, quam rerum gestarum magnitudini, datum constabat. Armorum hostilium magnam vim transfudit; nullam pecuniam admodum. Divisit tamen in singulos milites tricenos æris, duplex centurionibus, triplex equiti: Nihil in eo triumpho magis insigne fuit, quam quod forte evenit, ut eodem die triumpharet, quo priore anno ex prætura triumphaverat. Secundum triumphum comitia edixit, quibus creati consules sunt M. Junius Brutus, A. Manlius Vulso. Prætorum inde, tribus creatis, comitia tempestat diremit. Postero die reliqui tres facti ante diem quartum Idus Martias, M. Titinius Curvus, Ti. Claudius Nero, T. Fonteius Capito. Ludæ

Romani instauravit
Servilio Capione
propter prodigium
vit: in foris publicis
Deorum capiti,
terant se; lanæque
Jovi obposita hinc
quoque prægesta
verum est. Ad
ut ludi instaurati

Romani instaurati ab ædilibus curulibus Cn. *U. c. 573^d*
 Servilio Cæpione, Ap. Claudio Centhone, *a. C. 176^a*
 propter prodigia, quæ evenerant. Terra mo- *Prodigiæ*
 vit: in foris publicis, ubi lectisternium erat,
 Deorum capita, quæ in lectis erant, aver-
 terunt se; lanaque cum integumentis, quæ
 Jovi obposita fuit, decidit. De mensa oleas
 quoque prægustasse mures, in prodigium
 versum est. Ad ea expianda nihil ultra, quam
 ut ludi instaurarentur, actum est.

FINIS TOMI DECIMI.

ARGENTORATI,

Typis FRANCISCI GEORGHII LEVRAULTÆ

PERMISSU SUPERIORUM.

TI
P
HISTO
QUI S
—
TOM

M
Cur & S
M